आधारभूत तह (कक्षा १–८)

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम २०७८

बारबर्दिया नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
जयनगर, बर्दिया

बारबर्दिया गौरव

आधारभूत तह (कक्षा १-८)
स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम
२०७८

बारबर्दिया नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

जयनगर, बर्दिया

सर्वाधिकार प्रकाशकमा:

प्रमुख संरक्षक:

श्री दुर्गाबहादुर थारु (कविर)	नगर प्रमुख

संरक्षक:

श्री अञ्जु दहित	नगर उपप्रमुख

सल्लाहकार:

श्री दशरथ बुढा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री बसन्तबहादुर शाही	लेखा अधिकृत
श्री निरञ्जनकुमार चौधरी	सामाजिक विकास समिति संयोजक

प्राविधिक सहयोग:

श्री युवराज अधिकारी	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल:

श्री टेकप्रसाद पाण्डे	संयोजक
श्री पोमराज शर्मा	सदस्य
श्री नरेशकुमार चौधरी	सदस्य
श्री कुमारप्रसाद सापकोटा	सदस्य
श्री शोभा आचार्य	सदस्य
श्री केशवबहादुर सुनार	सदस्य
श्री ललित सापकोटा	सदस्य
श्री जग्गुप्रसाद चौधरी	सदस्य
श्री एकराज पौडेल	सदस्य
श्री टीकानाथ गोसाई	सदस्य-सचिव

कार्यदलमा आमन्त्रित:

श्री करबहादुर बस्नेत
श्री बासुदेव उपाध्याय
श्री नमा ज्ञवाली
श्री केशव पोखरेल

विषयवस्तु सम्पादन:

श्री पोमराज शर्मा
श्री नरेशकुमार चौधरी
श्री कुमारप्रसाद सापकोटा
श्री करबहादुर बस्नेत
श्री ललित सापकोटा

भाषा सम्पादन:

श्री प्रकृति अधिकारी
श्री पोमराज शर्मा

आवरण डिजाइन:

श्री नगेन्द्र भण्डारी

भूमिका

नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक अधिकारको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ। विकासको पूर्वाधारमध्ये शिक्षा अन्य पूर्वाधार विकासको समेत आधार हो। समाज एवम् राष्ट्रको आवश्यकताअनुसारको दक्ष र नैतिकवान मानव संसाधनको विकास गरी समृद्ध नेपाल, सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोच पूरा गर्न सकिन्छ। ज्ञान र प्रविधिमा आधारित कामको संसारमा आन्तरिक एवम् वाह्य स्रोत र साधन तथा अर्थतन्त्रका सहयोगी क्षेत्रको परिचालन गरी समाज र देशमा दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ। बालबालिकालाई उनीहरुको परिवेशसँग परिचित गराउन तथा स्थानीय आवश्यकताअनुसारको संस्कारसहितको शिक्षा प्रदान गर्नु अहिलेको आवश्यकता हो। सामाजिक न्यायमा आधारित समतामूलक समाज निर्माणका लागि बालबालिकालाई उनीहरुको समाज, संस्कार, सस्कृति, सम्पदा, प्रकृति, भाषा, कला र वातावरणसँग परिचित भई समाजमा समायोजन हुने असल नागरिक तयार गर्न स्थानीय आवश्यकता अनुसारको पाठ्यक्रम र शिक्षा हुनु आवश्यक हुन्छ।

यस बारबर्दिया गौरव नामक स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ तथा स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले निर्धारण गरेको मापदण्ड र प्रक्रियागत चरणलाई अनुसरण गरिएको छ। पाठ्यक्रम निर्माणका लागि नगर शिक्षा समितिबाट पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल गठन गरिएको थियो। कार्यदलले स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी सो खाकामा नगरभित्रका विभिन्न सरोकारवालासँग दुई चरणमा अन्तरक्रिया गरी राय सुझाव सङ्कलन गरिएको थियो। साथै सामाजिक सञ्जाल, इमेलमार्फत समितिले राय सुझाव प्राप्त गरेको थियो।

शैक्षिक सत्र २०७८ बाट कक्षा १ देखि ८ सम्म स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम यस नगरपालिकाभित्रका सबै सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरुमा एकै साथ लागु गरिनेछ। यस पाठ्यक्रमले व्यावहारिक विषयवस्तु समावेश गरेको छ भने सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियासमेतलाई प्रयोगात्मक तथा परियोजनामा आधारित सिकाइ विधिको अवलम्बन गर्नुपर्ने कुरालाई जोड दिएको छ। यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनले बारबर्दिया नगरपालिकाको विविध पक्षको बारेमा विद्यार्थीहरुमा ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति तथा मूल्य र कार्य गर्नसक्ने तत्पर ताको विकास गरी उनीहरुमा आफ्नो नगरपालिकाप्रतिको माया र प्रेम जागृत हुने तथा यस क्षेत्रको विविध पक्षको विकासका निम्ति समालोचनात्मक सहयोग प्रदान गर्ने अपेक्षासमेत गरिएको छ।

पाठ्यक्रम निर्माणमा अहोरात्र खट्ने कार्यदलका सदस्यहरु, रचनात्मक तथा अमूल्य राय सुझाव प्रदान गर्नुहुने प्राविधिक सल्लाहकार, अन्तरक्रिया कार्यक्रममा सक्रिय साहभागी हुने जनप्रतिनिधि, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक, शिक्षाप्रेमी सबैमा धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु। अन्त्यमा पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी त्यस क्रममा देखिने कमी कमजोरी औंल्याई निरन्तर परिमार्जन र सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गरिदिनहुन सम्बन्धित सबै सरोकारवालामा नगरपालिका हार्दिक अनुरोध गर्दछ।

दुर्गाबहादुर थारु (कविर)
नगर प्रमुख
बारबर्दिया नगरपालिका, बर्दिया

विषय सूची

१. परिचय १

२. तहगत सक्षमता १

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि ३

४. विषयबस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा १-८) ९

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन प्रक्रिया १५

६. सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य ५९

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया ६२

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन ६३

अनसूची

अनसूची - १. विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम ६७

अनसूची - २. विशिष्टीकरण तालिका (कक्षा ८) ७६

१.परिचय

नेपालको संविधानले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र राखेको छ । शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा व्यवस्था गरी शैक्षिक अधिकारको निक्षेपण र स्थानीयकरण मार्फत बलियो शैक्षिक जग निर्माणको मार्ग प्रशस्त गरेको छ । १५ औँ योजनाले परम्परागत र स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिको संवर्द्धन तथा संरक्षण गर्दै वैज्ञानिक खोज एवम् अनुसन्धानबाट प्रतिपादित नवीनतम प्रविधिलाई मुलुकको समग्र विकास प्रक्रियामा उपयोग गर्ने रणनीति तय गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहमा एउटा विषयका रूपमा स्थानीय विषय वा मातृभाषाको पाठ्यक्रम स्थानीय तहले तयार गरी पठनपाठन गराउनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । सङ्घीय सरकारले समग्र पाठ्यक्रम तथा परीक्षासम्बन्धी मापदण्ड, नीति, गुणस्तरका सूचक र बेन्चमार्क तयार गर्नुपर्ने, प्रदेश सरकारले सो सम्बन्धमा क्षमता विकास र समन्वय गर्ने तथा स्थानीय सरकारले सङ्घीय नीतिभित्र रही स्थानीय नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । त्यसैगरी दिगो विकासका लक्ष्य, २०३० को सफल कार्यान्वयनका राष्ट्रिय रणनीतिमा समेत स्थानीय क्षमता, ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई सबलीकरण गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न सकिने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यो पाठ्यक्रम राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ र स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई ध्यान दिई विकास गरिएको छ । यो पाठ्यक्रम निर्माणको मुख्य उद्देश्य स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नतामा पाठ्यक्रम विकास गर्ने, विद्यार्थीहरूमा स्थानीय ज्ञान, सिप, अभिवृत्तिको विकास गर्ने, श्रमको सम्मान गर्ने भावनाको विकासको साथै स्थानीय पेसा, व्यवसाय, प्रविधि, मूल्य मान्यता, वातावरण संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने रहेको छ । यसका लागि प्रारम्भिक कक्षादेखि नै स्थानीय परिवेशसँग परिचित गराउनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । स्थानीय ज्ञान, सिप, प्रविधि, संस्कृति, प्रकृति, संस्कार, कला, भाषा, साहित्यको संवर्द्धन र सबलीकरणबाट मात्र अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सोच, क्षमता विकास र वस्तु उत्पादन गर्न सकिने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणालाई अगाडि सारिएको छ । यस पाठ्यक्रममा विशेषतः बारबर्दियाको परिचय, नक्साङ्कन र इतिहास, नगरपालिकाको गठन, सेवा प्रवाह र नगरका गौरव आयोजनाहरू, नगरभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृति, स्थानीय धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरू, स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, सङ्क्रामक रोगहरू, स्थानीय प्रकोप र जोखिमको पहिचान तथा व्यवस्थापन जस्ता पक्षहरू समावेश गरिएका छन् । गरेर सिक्ने पद्धतिमा आधारित भई सिकाइ सहजीकरण गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले विभिन्न माध्यमबाट प्राप्त ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई विद्यालय तथा समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका क्रियाकलापलाई जोड दिएको छ ।

२. तहगत सक्षमता

(क) कक्षा : १-३ का सक्षमता

१. गाउँ, वडा र बारबर्दिया नगपालिकाको सामान्य परिचय

२. स्थानीय प्राकृतिक स्रोत तथा सम्पदा र पर्यटकीय स्थलको पहिचान

३. भाषिक तथा सांस्कृतिक सचेतना विकास र सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना

४. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिसँग परिचित

५. व्यक्तिगत सरसफाइ, व्यायाम र स्थानीय खेलसँग समायोजन

६. स्थानीय प्रकोपसँग परिचित

७. स्थानीय व्यक्तित्व र नेतृत्वको चिनारी तथा सामाजिक समूहको पहिचान र योगदान

(ख) कक्षा ४-५ का सक्षमता

१. बारबर्दियाको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र अवस्था पहिचान

२. स्थानीय धार्मिक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थलको परिचय र महत्व बोध

३. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिप्रति सम्मान तथा सिपको अभ्यास

४. स्वास्थ्य, सरसफाइ, व्यायाम र प्राणायाम अभ्यास

५. स्थानीय प्रकोप र जोखिमका क्षेत्रहरूको पहिचान तथा हरित विद्यालयको अवधारणासँग परिचित र निर्माणमा सहभागिता

६. जीवनोपयोगी सिप र मानव मूल्यका क्रियाकलापको परिचय र महत्व बोध एवम् अभ्यास

७. स्थानीय सामाजिक संस्थाहरू र ख्यातिप्राप्त व्यक्तिको सामान्य चिनारी

(ग) **कक्षा ६-८ का सक्षमता**

१. बारबर्दियाको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र इतिहासको जानकारी

२. नगरपालिकाको गठन, सेवा प्रवाह र नगरका गौरव आयोजनाहरूको पहिचान

३. नगरभित्रको रीतिरिवाज, संस्कार र संस्कृतिको खोजी, पहिचान र संरक्षण

४. स्थानीय धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको खोज, पहिचान र संरक्षणमा तत्परता

५. स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय, महत्व, सम्भावना र सिपको अभ्यास

६. सिकलसेल लगायत सङ्क्रामक रोगप्रति सजग र सचेतना प्रवाह

७. स्थानीय प्रकोप र जोखिम व्यवस्थापनको अवधारणा बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा १-३

क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१. हाम्रो बारबर्दिया	• आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न • आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम भन्न • आफ्ना गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम भन्न • आफू पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न • हाम्रो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) भन्न • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको नाम भन्न र चिन्न	• आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न • बारबर्दिया नगरपालिकाको नाम, नगर कार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्न • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न र तिनको अवस्थिति भन्न • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	• बारबर्दिया नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति भन्न • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनहरूको नाम र तिनीहरूको महत्व भन्न • नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न
२.हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम भन्न • गाउँटोलका जातजाति बिचको सांस्कृतिक भिन्नता बारे सामान्य जानकारी बटुल्न । • गाँउटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरू पहिचान गर्न • थारूजातिका पोसाकहरूको नाम भन्न र लगाउने तरिका भन्न • थारूजातिका गहनाको नाम भन्न घरमा बनाईने खानाका परिकारहरूको नाम भन्न • स्थानीय लोक बाजाहरू पहिचान गर्न • स्थानीय लोकगीतहरू पहिचान गर्न र सामान्य गाउने अभ्यास गर्न	• वडा भित्रका जातजातिको थर भन्न • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन् • वडाभित्र बोलिने भाषाहरू भन्न • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक पहिचान गर्न • स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन • स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न र मनाउने जाति भन्न • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान गर्न र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीतहरू गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोकबाजामध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास गर्न	• नगरभित्रका जातजाति पहिचान गर्न • नगरभित्र बोलिने भाषाहरू पहिचान गर्न • नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक पहिचान गर्न • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा)हरूको परिचय दिन र महत्व भन्न • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी) बजाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• आफ्ना अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम भन्न • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानको नाम भन्न • घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थान पहिचान गर्न	• गाउँटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न र सामान्य चित्र कोर्न • वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम भन्न र सामान विवरण भन्न	• गाँउटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री पहिचान गर्न • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान गर्न तथा तिनको महत्व भन्न • नगरभित्र घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गर्न र तिनको सामान्य विवरण भन्न • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको परिचय दिन

क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
४. स्वास्थ्य र खेलकुद	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्न • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानको सूची बनाउन • आफ्नो र घरको सरसफाइको गर्नुपर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन • स्थानीय खेलहरू पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न • व्यक्ति सरसफाइको महत्व भन्न • दैनिकरूपमा गरिने सरसफाइको सूची बनाउन • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्व भन्न	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू पहिचान गर्न • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असरहरू पहिचान गर्न • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • भोजनको धारणा भन्न • स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान गर्न
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद् पहिचान गर्न (बाढी, आगलागी) • घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम भन्न • घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरुवाहरूको पहिचान गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतको नाम भन्न • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	• बाढी र आगलागीको परिचय दिन • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम भन्न • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण गर्न • बगैँचाको परिचय दिन • घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी हुन • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • वडामा भएका जलस्रोतको परिचय दिन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न	• बाढी र आगलागी हुने कारण भन्न • नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान गर्न • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय दिन • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग भन्न • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व भन्न • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न • घर र विद्यालयमा जलस्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल)मा सहयोग गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन
६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समूहमा मिलेर बस्न • साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग गर्न • स्वव्यवस्थापन सिपको विकास गर्न	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न • घर तथा विद्यालयमा अनुशासन र आचरणको पालना गर्न • आफूले जानेका कुराको सञ्चार गर्न	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास गर्न • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न
७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको पहिचान गर्न • स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको पहिचान गर्न • आफ्नो विद्यालयको छोटो परिचय दिन	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन • गाउँको मूल बरघरको चिनारी दिन • वि.व्य.स. अध्यक्षको परिचय दिन • सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय दिन	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान भन्न • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न • गाउँभित्र रहेका आमा समूह तथा बाल क्लबको पहिचान गर्न र परिचय दिन

कक्षा ४-५

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ४	कक्षा ५
१. हाम्रो बारबर्दिया	• बारबर्दियाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न • नगरपालिकाभित्रका वडाहरूको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरूको ठेगाना भन्न • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क भन्न • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा पहिचान गर्न • नगरपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलापको सूची तयार गर्न	• नगरपालिकाको नामकरणको जानकारी दिन • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थान देखाउन • नगरपालिकाभित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेशागत विवरण भन्न • नगरपालिकाभित्रका वडाअनुसारको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष) भन्न • नगरपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न
२. हाम्रो सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदा	• आफ्ना नातेदारहरूको नाम, ठेगान र रीतिरिवाज भन्न • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना गर्न • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार) को परिचय दिन • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्व भन्न • माघी मेलाको परिचय दिन • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा बजाउन • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोक नृत्य गर्न • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको परिचय दिन	• नगरपालिकाभित्रका समुदायको प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व भन्न । • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन • व्रतबन्ध, पुट बह्राउ गर्ने तरिका र महत्व भन्न • विवाह संस्कारको परिचय दिन र महत्व भन्न • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिक महत्वको छोटो जानकारी दिन • कृष्णअष्टमी, अतवारी र अनत्तर व्रतको परिचय तथा महत्व भन्न • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य गर्न • स्थानीय प्रचलित कुनै दुई लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व भन्न
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री तथा प्रयोजन भन्न (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल, डोको, ढकिया) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गर्न • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकासँग परिचित हुन • वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन ।	• नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन (सतखलुवा ताल, सदाशिव मन्दिर) • नगरपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय दिन • नगरपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलहरूको परिचय दिन • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय दिन तथा खेती गर्ने कार्यमा सहभागी हुन • नगरपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग भन्न • हाम्रा नगरभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन । • परम्परागत हस्तकला बनाउने सीपहरू (ढकिया, चुउदी, डेलीया, लडिया, कोल, हेल्का)को अभ्यास गर्न
४. स्वास्थ्य र खेलकुद	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता छुट्याउन • स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न र प्रयोग गर्न • सही किसिमले उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका भन्न तथा अभ्यास गर्न • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास	• प्राकृतिक खाना र कृत्रिम खानाको पहिचान गर्न उपयुक्त खानाको सेवन गर्न • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान गर्न • विद्यालयमा स्वस्थ खाजा खान • योगको महत्व भन्न र योगाभ्यास-कपालभाति, अनुलोम विलोम) गर्न
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागीबाट हुने असर भन्न • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय दिन तथा महत्व भन्न • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको नाम भन्न • विद्यालयमा बाल बगैँचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको परिचय दिन, उपयोग भन्न र आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्न • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपाय पहिचान गर्न तथा अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व वर्णन गर्न • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचाको निर्माणमा सहभागी हुन • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असरहरू पहिचान गर्न

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ४	कक्षा ५
	• फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	• घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको परिचय दिन • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायको खोजी गरी अवलम्बन गर्न
६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको अभ्यास गर्न • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिपहरू पहिचान गर्न र सिप विकासको अभ्यास गर्न • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास गर्न ।	• जिल्लाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान तथा अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न
७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरू (संस्थापक अध्यक्ष र प्र.अ.)को परिचय दिन • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन • नगरभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन र ती संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूसँग परिचित हुन तथा सेवा लिन • शैक्षिक व्यक्तित्व (स्व. सरोज गौतम र शोभाकर शर्माको जीवनी) भन्न र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न	• नगरभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय दिन (ने.रा.प्रा.वि. बेल्वाबज्जा) • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्थाहरू (सदशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था)को छोटो परिचय दिन • नगरपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय दिन • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाहरूका प्रकारहरू उल्लेख गर्न

कक्षागत सिकाइ उपलब्धि (कक्षा ६-८)

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१. हाम्रो बारबर्दिया	• नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू देखाउन • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न • वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी लिन • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति थाहा पाउन साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका थाहा पाउन • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी हासिल गर्न • नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न	• जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल देखाउन • नगरगौरवका आयोजनाको परिचय दिन • नगरगौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा सञ्चालित आयोजनाको जानकारी दिन • बारबर्दिया नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी प्राप्त गर्न • नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको बारेमा भन्न । • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया भन्न	• प्रदेशको नक्सा कोर्न र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य स्थान र तथ्यहरू देखाउन • बारबर्दियाको विगत र वर्तमान (कन्द्रा आन्दोलन, मल्ल राजाको भ्रमण, मौजा सञ्चालन, कुलापानीको इतिहास, कन्या राजाको दरबार (थानफेना), थुमनी, भकारी फोर, हरिहर (बनघुस्री) जानकारी हासिल गर्न • नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम, कर्तव्य र अधिकार भन्न • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका तथा न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लिन • नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन (बारबर्दिया शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, बरघर ऐन, बारबर्दिया विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, बारबर्दिया सहकारी ऐन)
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• थारूहरूको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन • थारू जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय दिन	• राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन • राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी दिन • राजी र बादीले गाउने लोकगीतहरूको अभ्यास गर्न	• परम्परागत सङ्गठन प्रणाली-बरघर) को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • बाह्मण क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • मुस्लिम समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
	• थारू जातिले गाउने लोकगीत गाउन • थारू जातिले बजाउने बाजाको पहिचान गर्न र बजाउन • थारू जातिको लोकनृत्य प्रर्दशन गर्न • धार्मिक स्थलको परिचय दिन (भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउतीबज्यै, नागथान, वनदेवी)	• राजी र बादीले बजाउने बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न • राजी र बादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न	• हाम्रा सामाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथा) भन्न • असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय भन्न
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• होमस्टेको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न (सतखलुवा र रम्मापुर) • कृषि (मसिना धान, बेसार, मकै अभियान, लसुन-प्याज मिसन) र पशुपालन (उन्नत भैँसी, बाखा, कुखुरा पालन)को परिचय दिन • बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पङ्खा)	• सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डापार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, ब.रा. नि. को परिचय दिन र आर्थिक महत्व पहिचान गर्न • स्थानीय कृषि उत्पादन (धान प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि जान्न र व्यवहारमा उतार्न • स्थानीय बीउ बिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्न र अवलम्बन गर्न • स्थानीय बीउ बिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन गर्न • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू निर्माण गर्न (सुप्पो, छिटनी, बेर्री)	• परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय दिन तथा महत्व भन्न • आरन र कलको परिचय दिन तथा कार्यप्रक्रिया भन्न • बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको पहिचान गर्न • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (कुमाले, मादल) • नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान गर्न • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना बारे भन्न
४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्न • बैदीमा अवस्थित वैद्यखानाले दिने सेवाका बारेमा जानकार भई सेवा प्राप्त गर्न	• सिकलसेलको वर्तमान अवस्था भन्न र कारण भन्न • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको परिचय दिन र सेवा लिन	• सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि भन्न • सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व भन्न
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय दिन • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन • बबई नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान गर्न • वडामा भएका वन र त्यहाँ पाइने वस्तुको पहिचान गर्न • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व भन्न • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता हुन • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा भन्न • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी हुन	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न • वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न र सहभागी हुन • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्न • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्न • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न • हरित घर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा महत्व भन्न • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण गर्न	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी हुन • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग भन्न । यिनको प्रयोग तथा बजारीकरण गर्न • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन गर्न • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान गर्न

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
	• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान गरी अभ्यास गर्न • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका भन्न	• घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गड्यौले मल बनाउन र उपयोग गर्न • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न	• हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्बन गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न • आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ् तथा पिट कम्पोष्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका भन्न • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी गर्न
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिन • प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास गर्न • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गर्न	• सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग गर्न • असल नागरिक हुन आवश्यक सिपहरू पहिचान गरी प्रयोग गर्न • घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास गर्न • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न	• सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी गर्न • हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहीताको बोध गर्न • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी गर्न • आत्मविश्वास र निर्णय लिनसक्ने क्षमताको विकास गर्न • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास तथा प्रदर्शन गर्न
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• नगरभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी । (शेरबहादुर भण्डारी, महादेव थारू, फकिरे थारू, मुन्सिराम थारू, भोलीराम थारू र सुकदेव पाठक)को जीवनी भन्न • बारबर्दिया नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार गर्न • बिष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको सामान्य परिचय, सेवाहरूबारे जानकारी प्राप्त गर्न • खेलाडी केशरी चौधरीको जीवनीबाट प्राप्त शिक्षा लिन	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिद, जनयुद्ध तथा जन आन्दोलनका घाइतेहरुको परिचय र उनीहरूको योगदानबारे चर्चा गर्न • नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय दिन र क्याम्पसले पुऱ्याएको योगदान वर्णन गर्न • कालीराम चौधरीको जीवनी र योगदान भन्न • नेपालकै पहिलो सिकलसेल अस्पताल आर.सी. थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको परिचय दिन र यसले प्रदान गर्दै आएका सेवा पहिचान गरी आवश्यक सेवा लिन	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. को परिचय दिन र उत्पादित वस्तुको जानकारी लिन • थारू भाषा उत्थान, मञ्च (गोचाली परिवार) को सामान्य परिचय र कार्य भन्न • बारबर्दियाको प्रथम उपमेयरको जीवनी भन्न र योगदान भन्न • बारबर्दियाका प्रथम मेयरको जीवनी र योगदान भन्न

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा १-३)

क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कार्य घण्टा	कक्षा २	कार्य घण्टा	कक्षा ३	कार्य घण्टा
१. हाम्रो बारबर्दिया	• आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम • आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम • आफ्नो गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम • आफू पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम र चिनारी	३०	• आफू बस्ने वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना • बारबर्दिया नगरपालिकाको नाम, नगर कार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न र तिनको अवस्थिति • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला, झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	३०	• बारबर्दिया नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम र तिनीहरूको महत्व • नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य ताल र तिनको अवस्थिति • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	३०
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो गाउँ टोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम • गाउँ टोलका जातिबीचको सांस्कृतिक भिन्नताबारे सामान्य जानकारी • गाउँ टोलमा बोलिने मुख्य भाषा • थारू जातिका पोसाकको नाम र लगाउने तरिका • थारू जातिका गहनाको नाम र लगाउने तरिका • घरमा बनाईने खानाका परिकार • स्थानीय लोक बाजा • स्थानीय लोकगीत	३०	• वडाभित्रका जातजातिको थर • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषाको जानकारी • वडाभित्र बोलिने भाषा • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय भेषभूषाको परिचय • स्थानीय चाडपर्वको नाम र मनाउने जाति • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान र उनीहरूले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजाहरू मध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास	३०	• नगरभित्रका जातजाति • नगरभित्र बोलिने भाषा • नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल, आइतबारी, अनत्तर, गुरुवा, हरेरी) को परिचय दिन र महत्व • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैंजडी) बजाउने अभ्यास • स्थानीय लोक नृत्यहरूको पहिचान • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास	३०
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामहरूको नाम • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम • घरमा उत्पादन भएका वस्तु बिक्री गर्ने स्थान पहिचान	३०	• गाँउटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम • वडामा घुम्न लायक स्थानको नाम • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र किनिने सामानको विवरण	३०	• गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री पहिचान • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान तथा तिनको महत्व • नगरभित्र घुम्न लायक स्थानको पहिचान र तिनको सामान्य विवरण • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको परिचय	३०

क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कार्य घण्टा	कक्षा २	कार्य घण्टा	कक्षा ३	कार्य घण्टा
४. स्वास्थ्य र खेलकुद	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीको नाम • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल पहिचान र खेल्ने अभ्यास	१०	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व • दैनिकरूपमा गरिने सरसफाइ • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र महत्व	१०	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • भोजनको परिचय • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान	१०
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपद् पहिचान (बाढी, आगलागी) • घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम • घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरुवाको पहिचान • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग • फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोत • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • फोहोरमैलाको पहिचान	४०	• बाढी र आगलागीको परिचय • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण • बगैँचाको परिचय • घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहभागी • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग • वडामा भएका पानीका स्रोतको परिचय • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)	४०	• बाढी र आगलागी हुने कारणहरू • नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी	४०
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समूहमा मिलेर बस्ने अभ्यास • साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग • स्व व्यवस्थापन सिपको विकास	१०	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त • घर र विद्यालयमा अनुशासन र आचरणको पालना • आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार	१०	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग	१०
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको पहिचान • स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको पहिचान • आफ्नो विद्यालयको छोटो परिचय	१०	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय • गाउँको मूल बरघरको चिनारी • वि.व्य.स. अध्यक्षको परिचय • सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय	१०	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाको जानकारी • गाउँभित्र रहेका आमा समूह र बालक्लबको पहिचान तथा परिचय	१०
जम्मा		**१६०**		**१६०**		**१६०**

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ४-५)

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ४	कार्य घण्टा	कक्षा ५	कार्य घण्टा
१. हाम्रो बारबर्दिया	• बारबर्दियाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) • नगरपालिकाभित्रका वडाको सङ्ख्या, वडा कार्यालयको ठेगाना • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटाको पहिचान • नगरपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलाप	१५	• नगरपालिकाको नामाकरणको जानकारी • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थानहरू • नगरपालिका भित्र वडा अनुसारको घरधुरी संख्या र पेसागत विवरण • नगरपालिका भित्रका वडा अनुसारको जनसंख्या (महिला र पुरुष) • नगरपालिकाको आयस्रोतहरू	१५
२. हाम्रो सामाजिक र सांस्कृतिक सम्पदा	• आफ्ना नातेदारको नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरू • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार) • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्व • माघी मेलाको परिचय • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको परिचय • वडाभित्रका धार्मिक स्थलको सामान्य परिचय	२५	• नगरपालिकाभित्रका समुदायमा प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय • व्रतबन्ध, पुट बह्राउ गर्ने तरिका र महत्व • विवाह संस्कारको परिचय दिन र महत्व • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिक महत्वको छोटो जानकारी • कृष्णजन्माष्टमी, अतबारी, अनत्तर व्रतको परिचय र महत्व • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य • स्थानीय प्रचलित कुनै दुई लोकबाजा बजाउने अभ्यास • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व • हाम्रा नगरभित्रका धार्मिक स्थलको संक्षिप्त परिचय	२५
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोजन (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल डोको, ढकिया) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकासँग परिचित	२५	• नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको परिचय (सतखलुवा ताल, सदाशिव मन्दिर) • नगरपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय • नगरपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलको परिचय • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय दिन र खेती गर्ने कार्यमा सहभागी • नगरपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग • परम्परागत हस्तकला बनाउने सिपको अभ्यास	२५
४.स्वास्थ्य र खेलकुद	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता • स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न र प्रयोग • सही किसिमले उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका र अभ्यास • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास	१०	• प्राकृतिक खाना र कृत्रिम खानाको पहिचान गर्न उपयुक्त खानाको सेवन • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान • विद्यालयमा स्वस्थ खाजा • योगको महत्व भन्न र योगाभ्यास (कलापभाति, अनुलोम विलोम)	१०
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागीबाट हुने असर • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय र महत्व • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति • विद्यालयमा बाल बगैँचा र वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरण र विकासको परिचय • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतको परिचय, उपयोग र आवश्यकताअनुसार प्रयोग	३३	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपायहरू पहिचान गर्न र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माणमा सहभागी • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असरहरू पहिचान • घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको परिचय	३३

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ४	कार्य घण्टा	कक्षा ५	कार्य घण्टा
	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग		• वातावरण संरक्षणको परिचय • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गरी अवलम्बन	
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू पहिचान र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको अभ्यास • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप पहिचान र सिप विकासको अभ्यास • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास	१०	• जिल्लाभित्रका असल मानिसहरूले गरेका कार्य पहिचान र ती कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको विकास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान तथा अभ्यास • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास	१०
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय (संस्थापक अध्यक्ष र प्र.अ.) • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाको परिचय • नगरभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको सामान्य परिचय र ती संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा • शैक्षिक व्यक्तित्व (स्व. सरोज गौतम र शोभाकर शर्माको जीवनी) र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण	१०	• नगरभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको परिचय (ने.रा. प्रा.वि. बेल्वाबज्जा) • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्थाहरू (सदशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था)को छोटो परिचय • नगरपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्यहरू पहिचान • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार	१०
जम्मा		१२८		१२८

विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ६-८)

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	का.घ.	कक्षा ७	का.घ.	कक्षा ८	का.घ.
१.हाम्रो बारबर्दिया	• नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थान • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको जानकारी • वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी • नगरपालिकाको जनप्रतिनिधि नाम र पद	२०	• जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल • नगर गौरवका आयोजनाको परिचय • नगर गौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा सञ्चालनमा आयोजनाको जानकारी • नगरको शैक्षिक अवस्था • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी • नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायीक समितिको गठन प्रक्रिया	२०	• प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य स्थान र तथ्यहरुको अवस्थिति • बारबर्दियाको विगत र वर्तमान (कन्द्रा आन्दोलन, मल्ल राजाको भ्रमण, मौजा सञ्चालन, कुलापानीको इतिहास, कन्या राजाको दरबार (थानफेना), थुमनी भकारी फोर अन्दोलन, हरिहर (वनघुस्री) जानकारी • नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी • नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी (बारबर्दिया शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, बरघर ऐन, बारबर्दिया विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, बारबर्दिया सहकारी ऐन)	२०

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	का.घ.	कक्षा ७	का.घ.	कक्षा ८	का.घ.
२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• थारू जातिको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय • थारू जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय • थारू जातिले गाउने लोकगीत • थारू जातिले बजाउने बाजाको पहिचान • थारू जातिको लोकनृत्य प्रर्दशन • धार्मिक स्थलको परिचय (भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउती बजै, नागथान, वनदेवी)	२०	• राजी र बादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय • राजी र बादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी • राजी र बादीले गाउने गीतको अभ्यास • राजी र बादीले बजाउने बाजाको परिचय तथा बजाउने अभ्यास • राजी र बादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास	२०	• परम्परागत संगठन प्रणाली (बरघर) को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • बाह्मण क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • मुस्लिम समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथा) • असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय	३०
३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• होमस्टेको परिचय र यसको महत्व भन्न (सतखलुवा र रम्मापुर) • कृषि र पशुपालनको परिचय • बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पङ्खा)	२५	• सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, ब.रा.नि.को परिचय र आर्थिक महत्व पहिचान • स्थानीय कृषि उत्पादन (धान, मकै, गहुँ, तोरी, केराउ, मसुरो आदि) विधि • स्थानीय बीउ बिजन संरक्षण गर्ने तरिका • स्थानीय बीउ बिजन भण्डारणका पराम्पागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (सुप्पो, छिटनी, बेर्री)	२५	• परम्परागत पेशा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व • आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न • बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको पहिचान • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (कुमाले, मादल) • नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना	२०
४. स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय र लक्षण • बैदीमा अवस्थित वैद्यखानाले दिने सेवाको जानकारी	५	• सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय र सेवा	५	• सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि • सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व	५
५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी • बबई नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयासको पहिचान • वडामा भएका वन र ती वनमा पाइने वस्तुको पहिचान • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागीता • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता	३८	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय • वडास्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयासहरू र सहभागीता • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्य • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था	३८	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी र सहभागी • प्रकोप व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन	२८

क्षेत्र/एकाइ	कक्षा ६	का.घ.	कक्षा ७	का.घ.	कक्षा ८	का.घ.
	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माणमा सहभागी • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान तथा अभ्यास • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका		• हरित घर र विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोग • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान		• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू पहिचान • हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी तिनीहरूको अवलम्बन • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी • आकासे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ् तथा पिट कम्पोष्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका • दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान तथा प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी	
६.जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय • प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास	१०	• सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग • असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग • घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्व-मूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन	१०	• सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी • हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहीको बोध • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी • आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुशी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धसाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन	१५
७.स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• नगरभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वको चिनारी । (शेरबहादुर भण्डारी, महादेव थारू, फकिरे थारू, मुन्सिराम थारू, भोलीराम थारू र सुकदेव पाठक)को जीवनी • बारबर्दिया नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको विवरण तयार • बिष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको सामान्य परिचय, सेवाबारे जानकारी • खेलाडी केशरी चौधरीको जीवनीबाट प्राप्त शिक्षा	१०	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिदहरु, जनयुद्ध,जनआन्दोलनका घाइतेहरुको परिचय र उनीहरूको योगदान • नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय र क्याम्पसले पुऱ्याएको योगदान • कालीराम चौधरीको जीवनी र योगदान • नेपालकै पहिलो सिकलसेल अस्पताल आ.सी. थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको परिचय दिन र यसले प्रदान गर्दै आएको सेवा	१०	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. को परिचय र उत्पादित वस्तुको जानकारी • थारू भाषा उत्थान मञ्च (गोचाली परिवार)को सामान्य परिचय र कार्य • बारबर्दियाको प्रथम उपमेयरको जीवनी र योगदान • बारबर्दियाका प्रथम मेयरको जीवनी र योगदान	१०
जम्मा		**१२८**		**१२८**		**१२८**

४.१ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन प्रक्रिया

कक्षा १

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न • आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम भन्न • आफ्ना गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम भन्न • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न • हाम्रो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) भन्न • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न र चिन्न	• आफ्नो परिवार तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम • आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम • आफ्ना गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम • आफू पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम • हाम्रो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम र चिनारी	• बालबालिकालाई आफू बसोबास गरेको गाउँ वा टोलको नाम भन्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफू बसोबास गर्ने स्थान वरपरका नदीनाला, खोला, झरन, बाटाघाटा के के छन् ? भन्न लगाउने, छलफल गराउने र चित्र, चार्ट, नक्सा, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी तिनको जानकारी गराउने • साथीको गाउँ चिन्ने खेल खेलाउने • नजिकको गाउँ वा टोलको अवलोकन गराउने • बालबालिकालाई आफ्नो गाउँ टोलको बरघरको नाम जान्ने परियोजना कार्य दिने • आफू पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न लगाउने • आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त स्थलको परिचय गराउने • आफ्नो घर नजिकै रहेको बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ, वरघर)को भ्रमण गराई त्यहाँ गरिने क्रियाकलापको जानकारी गराउने • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको चिनारी गराउनको लागि स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई आमन्त्रण गरी परिचय गराउने र उनले गर्ने कार्यको जानकारी गराउन लगाउने	• आफू बसोबास गरेको गाउँटोलको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो बसोबास वरपर भएका नदीनाला, खोलाहरू, बाटाघाटाको नाम सोधेर • आफूले पढ्ने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम सोधेर • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो घर नजिकैको किनमेल गर्ने ठाउँ अर्थात् बजारको नाम सोधेर • आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम सोधेर	३०
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम भन्न • गाउँटोलका जातजातिबिचको सांस्कृतिक भिन्नता बारे सामान्य जानकारी बटुल्न । • गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषा पहिचान गर्न • थारू जातिका पोसाकको नाम भन्न र लगाउने तरिका भन्न • थारू जातिका गहनाको नाम भन्न र लगाउने तरिका भन्न • घरमा बनाईने खानाका परिकारको नाम भन्न • स्थानीय लोक बाजा पहिचान गर्न	• आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम • गाउँटोलका जातजातिबिचको सांस्कृतिक भिन्नता बारे सामान्य जानकारी • गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषा • थारू जातिका पोसाकको नाम र लगाउने तरिका • थारू जातिका गहनाको नाम र लगाउने तरिका • घरमा बनाईने खानाका परिकार • स्थानीय लोक बाजा • स्थानीय लोकगीत	• आफ्नो गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको नाम पहिचान गर्न लगाउने र यसको लागि गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको चित्र, पोष्टरको माध्यमको साथै श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी जातजातिको पहिचान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको आ-आफ्नो जातजातिमा कुन कुन संस्कृतिमा के के गरिन्छ सोध्ने र छलफल गराउने • गाउँटोलमा रहेका जातजातिले गर्ने सांस्कृतिक क्रियाकलाप झल्कने चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी दिने • प्रत्येक बालबालिकालाई आफ्नो मातृभाषा बोल्न लगाउने र बोलेको भाषामा फरक छुट्याउने र तुलना गर्न लगाउने • भाषा फरक भएका बालबालिकाको समूह बनाउने र एक अर्काको भाषाको अनुकरण गर्न लगाउने • थारू जातिले लगाउने पोसाक, गहना प्रदर्शन गरी जानकारी गराउने • थारू जातिको एक जना पुरुष र एक जना महिला बोलाई उनीहरूले लगाउने पोसाक र गहना प्रदर्शन गर्न लगाई जानकारी दिन लगाउने	• आफ्नो गाउँटोलमा बस्ने जातजातिको नाम भन्न लगाएर • गाउँटोलमा रहेका जात-जातिले गर्ने सांस्कृतिक क्रियाकलाप सोधेर • मातृभाषामा बोलेको अवलोकन गरेर • थारू जातिले लगाउने पोसाक, गहनाका नाम भन्न लगाएर • घरमा बनेका खानाका परिकार भन्न लगाएर • स्थानीय लोकबाजा ल्याई ती बाजाको पहिचान गर्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा गाइने लोकगीत पहिचान गर्न लगाएर	३०

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
		• स्थानीय लोकगीत पहिचान गर्न र सामान्य गाउने अभ्यास गर्न		• घरमा बनाईने गरेका खानाका परिकारहरू भन्न लगाउने र चित्र वा श्रव्यदृश्य वा परिकार नै ल्याएर प्रदर्शन गर्ने र ती परिकारहरूको नाम भन्न लगाउने • चित्र वा वास्तविक स्थानीय लोकबाजा ल्याई ती बाजाको पहिचान गराउने • स्थानीयस्तरमा गाइने लोकगीत पहिचान गर्न लगाउने र मुख्य लोकगीत गाउने सामान्य अभ्यास गराउने	• स्थानीय लोकगीत गाएको अवलोकन गरेर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम भन्न • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानको नाम भन्न • घरमा उत्पादन भएका वस्तु बिक्री गर्ने स्थान पहिचान गर्न	• आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामहरूको नाम • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम • गाउँटोलमा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम • घरमा उत्पादन भएका वस्तु बिक्री गर्ने स्थान पहिचान	• विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्ना अभिभावकले गर्ने पेसा र व्यवसाय भन्न लगाउने • घरमा वर्षभरि उत्पादन गरिने अन्नबाली, तरकारी, फलफूल वा अन्य कुन कुन उत्पादन हुने गर्दछ ? छलफल गराउने र उक्त गाउँ टोलमा उत्पादन गरिने बालीहरू लगायतका अन्य वस्तुको उत्पादनको बारेमा जानकारी दिने • टोल समुदायमा रहेको घुम्न लायक ठाउँको नाम भन्न लगाई टिपोट गर्ने • विद्यार्थीहरूलाई गाउँटोलमा भएका विभिन्न स्थानमध्ये कुनै एक स्थलको भ्रमण गराई उक्त स्थलमा के-के अवलोकन गरियो प्रतिविम्बन गर्न लगाउने • खेतबारीमा उत्पादन गएका वस्तु कहाँ लगेर बेच्नुहुन्छ भनी सामूहिक प्रश्न सोध्ने र व्यक्तिगतरूपमा उत्तर दिन लगाउने	• अभिभावकले गर्ने पेसा र व्यवसाय भन्न लगाएर • घरमा वर्षभरि उत्पादन गरिने अन्नबाली, तरकारी, फलफूलको नाम भन्न लगाएर • टोल समुदायमा रहेको घुम्न लायक ठाउँको नाम भन्न लगाएर • खेतबारीमा उत्पादन गरिएका वस्तुहरूको बिक्री गर्ने स्थान भन्न लगाएर	३०
				• घर तथा गाउँटोलमा उत्पादन गरिएका वस्तुको बिक्री गरिने स्थानको जानकारी दिने र सम्भव भए भ्रमण गराई उक्त स्थानको बारेमा जानकारी दिने		

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
४	• स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्न • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानको सूची बनाउन • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न र सरसफाइमा सहभागी हुन • स्थानीय खेल पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न	• शरीरका अङ्गको सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान (घर आँगन, बाटोघाटो, कक्षाकोठा, खेलकुद मैदान, शौचालय, धारा आदि) • आफ्नो र घरको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण र सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेलहरू पहिचान र खेल्ने अभ्यास	• सफा र फोहोरी बालकको फोटो देखाई दाँज्न लगाउने र किन सरसफाइ गर्नुपर्छ ? छलफल गराउने • शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्ने र ती अङ्गमध्ये विद्यालयमा सरसफाइ गर्न सकिने अङ्गको सरसफाइ गर्ने अभ्यास गराउने • बालबालिका सफा भए नभएको हेरी सफा गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने • सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री पहिचान गर्न लगाउने र सामग्रीको प्रदर्शन गरी प्रयोग गर्ने तरिका सिकाउने • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थान पहिचान गर्न लगाउने • घरवरपर, बाटोघाटो, कुवा, धारा, कक्षाकोठा, खेलकुद मैदान, शौचालय आदिको सरसफाइ गर्ने तरिकामा छलफल गराउने र सरसफाइ कार्यमा सहभागी गराउने • कक्षाकोठा तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारणका बारेमा छलफल गर्ने र स्वस्थ रहन, स्वस्थ वातावरण बनाउन र रोग लाग्नबाट बच्न सरसफाइ गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने • नियमितरूपमा घर, कक्षाकोठा र विद्यालय सरसफाइ गर्नुपर्ने कुरा भन्न र सरसफाइमा सहभागी गराउने • विद्यार्थीहरूले खेल्ने स्थानीय खेलहरू भन्न लगाउने, खेल खेल्ने लगाउने • स्थानीयस्तरमा खेल्ने अन्य खेलको बारेमा जानकारी गराई मुख्य मुख्य खेल खेल्ने अभ्यास गराउने	• शरीरको सरसफाइको अवलोकन गरेर • शरीरका अङ्गहरूको सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न लगाएर • सरसफाइ गर्दा चाहिने सामग्री भन्न लगाइ ती सामग्रीको प्रयोगको अवलोकन गरेर • सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानहरू पहिचान गर्न लगाएर • घरवरपर, बाटोघाटो, कुवा, धारा, कक्षाकोठा, खेलकुद मैदान, शौचालय आदिको सरसफाइमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • कक्षाकोठा तथा विद्यालयको सरसफाइ गर्नुपर्ने कारण भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा खेलिने खेलको नाम भन्न लगाएर तथा खेलेको अवलोकन गरेर	१०
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद् पहिचान गर्न (बाढी, आगलागी) • घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम भन्न • घर तथा विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाको पहिचान गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको नाम भन्न	• स्थानीयस्तरमा हुन सक्ने विपदहरू पहिचान (बाढी, आगलागी) • घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम • घर तथा विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाको पहिचान • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको नाम • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद्को बारेमा छलफल गराउने र विशेषतः बाढी र आगलागी जस्ता विपद्को जानकारी दिने • यस्ता विपद्को जानकारी दिँदा चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गर्ने र यस्ता विपद्बाट बच्न गर्नुपर्ने सावधानीको बारेमा सामान्य जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई घरमा पालिएका जनावरहरूको नाम भन्न लगाउने • घरमा पालिएका बाहेक स्थानीयस्तरमा पालिएका अन्य जनावरको नाम भन्न लगाउने	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् भन्न लगाएर • घरमा पालन गरेका जनावरको नाम सोधेर • स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरको नाम भन्न लगाएर • घरमा भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाएर	४०

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
		• घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग गर्न • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको नाम भन्न • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	• घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग • फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोत • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागीता • फोहोरमैलाको पहिचान	• स्थानीयस्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरिएका) जनावरको अवलोकन गराउने • चित्रको माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरको परिचय गराउने • घर वरपर भएका, घरको बगैंचामा भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाउने • विद्यालयको बगैंचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको अवलोकन गराई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने • घर वरपर समुदायस्तरमा भएका बिरुवाको अवलोकन गरी तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने • शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको चित्र देखाई तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने • घरको बगैंचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षारोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने • घरमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा भन्ने र अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी गराउने (वृक्षारोपण गर्ने ठाउँसम्म बेर्ना पुऱ्याउने, सिँचाइ गर्ने आदि) • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने • आफ्नो घर वरपर भएका जल स्रोत पहिचान गर्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका जल स्रोतको जानकारी दिने • समुदायस्तरमा भएका पानीका स्रोतको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने • प्राकृतिक जल स्रोतको जानकारी गराउने (कुवाको पानी, मूलको पानी, वर्षाको पानी आदि) • कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गर्ने	• विद्यालयको बगैंचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाको नाम पहिचान गर्न लगाएर • आफ्नो घर वरपर भएका बिरुवाको नाम भन्न लगाएर • वृक्षारोपणसम्बन्धी अनुभव भन्न लगाएर • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयमा बिरुवाको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • स्थानीय क्षेत्रमा भएका जल स्रोतको नाम भन्न लगाएर • व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर	
				• विद्यार्थीहरू मध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाई उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिका सुनाउन लगाउने • व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गरिने कार्यको जानकारी गराउने। जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नङ काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि।		

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
				• व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई ती कार्यमा सरिक गराउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नङ् काट्ने आदि । • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण भन्ने र छलफल गर्ने • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा भन्ने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरसफाइ पश्चात् साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समूहमा मिलेर बस्न • साथी र घर परिवारका • सदस्यहरूलाई सामान्य सहयोग गर्न • स्वव्यवस्थापन सिपको विकास गर्न	• समूहमा मिलेर बस्ने अभ्यास • साथी र घर परिवारका सदस्यलाई सामान्य सहयोग • स्वव्यवस्थापन सिपको विकास	• समूहमा मिलेर गर्ने खालका कार्य दिने र यसरी समूहमा मिलेर कार्य गर्दा के के फाइदा हुन्छ भन्नेबारेमा छलफल गराउने • समूहमा मिलेर खेल्ने र पढ्ने तथा आफूले जानेका कुराहरू एकले अर्कालाई सिकाउनुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र यस कार्यमा उत्प्रेरित गर्ने • उनीहरूले दैनिकरूपमा गर्ने काम उठेर पालैपालो भन्न लगाउने । • उनीहरूलाई साथी र घरका ठूलाबडालाई गर्ने सहयोगका बारेमा पालैपालो भन्न लगाउने । • साथी तथा घरपरिवारका सदस्यलाई सहयोग गर्ने सम्बन्धी छोटा कथाहरू सुनाउने • कक्षाकोठामा उनीहरूको सामान मिलाएर राख्न लगाउने • सामानको महत्व र हिफाजतको नियमका बारेमा छलफल गराउने • शरीरको सफाइ गर्ने, घर आँगन सफा गर्ने, कक्षाकोठा सफा गर्ने, कापी कलम, झोलाको हिफाजत गर्ने जस्ता स्वव्यवस्थापन गर्ने कार्यको जानकारी गराई अभ्यास गर्न लगाउने	• समूहमा मिलेर काम गरेको अवलोकन गरेर • विद्यार्थीले साथीलाई घर परिवारका सदस्यलाई सकेको कार्यमा मदत गरेको, सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • दैनिक रूपमा गर्ने कार्यहरू गरे नगरेको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • शरीरको सफाइ गर्ने, घर आँगन सफा गर्ने, कक्षाकोठा सफा गर्ने, कापी कलम, झोलाको हिफाजत गर्ने जस्ता स्वव्यवस्थापन गर्ने कार्यहरूको गरे नगरेको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर	१०

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ /थिम	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घन्टा
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको पहिचान गर्न • स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको पहिचान गर्न • आफ्नो विद्यालयको छोटो परिचय दिन	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको पहिचान • स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको पहिचान • आफ्नो विद्यालयको छोटो परिचय	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने बरघर तथा व्यक्तिको फोटो प्रर्दशन गरी बालबालिकालाई उनीहरुको बारेमा जानेको कुरा भन्न लगाउने • विद्यार्थीलाई बरघरको भूमिका अभिनय गर्न लगाउने • टोल तथा समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी परिचय गराउने • चित्र वा सामाजिक संस्थामा कार्य गर्ने व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा सामाजिक संस्थाको भ्रमण गराएर स्थानीय सामाजिक संस्थाहरूको परिचय गराउने • आफ्नो विद्यालयको नाम, ठेगाना, पढाइ हुने कक्षा र विषय, शिक्षकहरूको नाम भन्न लगाउने	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने बरघर तथा व्यक्तिको परिचय दिन लगाएर • बरघरको भूमिका अभिनय गरेको अवलोकन गरेर • स्थानीय सामाजिक संस्थाको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो विद्यालयको परिचय दिन लगाएर	१०

कक्षा २

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• आफू बस्ने वडाको वडा नं. र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न • बारबर्दिया नगरपालिकाको • नाम, नगर कार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्न • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा • बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलको नाम भन्न र तिनको अवस्थिति भन्न • आफ्ना वडाभित्र रहेका • नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक सस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	• आफू बस्ने वडाको वडा नं. र वडा कार्यालयको ठेगाना • बारबर्दिया नगरपालिकाको नाम, नगर कार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल • बर्दिया जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया • आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलको नाम भन्न र तिनको अवस्थिति • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	• विद्यार्थीलाई आफू बस्ने गाँउ टोलको नाम भन्न लगाउने • नजानेमा समूह बनाई छलफल गर्न लगाउने र भन्न तथा लेख्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बस्ने वडा नम्बर सोध्ने र नगरपालिकाको नक्सा देखाउँदै आफ्नो गाउँ भएको वडा चिन्न लगाउने • बारबर्दियाको नक्सा देखाउँदै नगरपालिकाको नाम, वडाहरू, नगरपालिकाको ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्ने • पालिकाहरू झल्कने जिल्लाको नक्सा देखाउँदै बारबर्दिया नगरपालिका पहिचान गर्न लगाउने • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँ टोलको अवस्थिति पहिचान गर्न लगाउने • वडामा रहेको स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाको कहाँ कहाँ छन् परियोजना कार्य दिने • आफू बसोबास गर्ने नगरपालिकाको वडाभित्र पर्ने गाउँ र बरघरको नाम पत्ता लगाउने परियोजना कार्य दिने वा सामूहिक कार्य गर्न लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न लगाउने	• आफू बस्ने गाँउ टोलको नाम भन्न लगाएर • आफू बस्ने वडा नम्बर भन्न लगाउने र नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँ भएको वडा चिन्न सके नसकेको अवलोकन गरेर • नगरपालिकाको नाम, वडाहरू, ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्न लगाउने • जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन गरेर • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँ टोलको अवस्थिति पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर • आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न लगाएर	३०

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको भ्रमण गराई ती सम्पदाहरूको जानकारी गराउने • गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न लगाउने • नजिकमा रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको भ्रमण गराई तिनको जानकारी गराउने र उक्त संस्थाबाट प्राप्त गर्न सकिने सेवाको जानकारी गराउने	• गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न लगाएर • उक्त स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा भन्न लगाएर	
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन • वडाभित्र बोलिने भाषा भन्न • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकहरू पहिचान गर्न • स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन • स्थानीय चाडपर्वको र मनाउने जातिको नाम भन्न • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान गर्न र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोकबाजामध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास गर्न	• वडाभित्रका जातजातिको थर • आफू र आफ्ना साथीले बोल्ने भाषाको जानकारी • वडाभित्र बोलिने भाषाहरू • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय भेषभूषाको परिचय • स्थानीय चाडपर्वको नाम र मनाउने जाति र नाम • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीतहरू गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजामध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो जातजाति र थर पहिचान गर्न लगाउने तथा यसको आधारमा वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न लगाउने • कक्षामा भएका सबै विद्यार्थीलाई आफूले घरमा बोल्ने मातृभाषा बोल्न लगाउने र एकले अर्काको भाषाको अनुकरण गर्ने र अर्थ बुझ्न सहयोग गर्ने • वडाभित्र बोलिने भाषाको जानकारी गराउने र नमूनाको रूपमा ती भाषा बोल्ने अभ्यास गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले लगाउने पोसाक भन्न लगाउने र वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक प्रदर्शन गरी ती पोसाकको चिनाउने • आफ्नो गाउँटोल तथा स्थानीयस्तरमा भएका भेषभूषाको परिचय जानकारी दिने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले मनाउने चाडपर्व भन्न लगाउने र ती चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप, लगाइने पोसाक, खाइने परिकार तथा भेषभूषाको बारेमा छलफल गराउने • स्थानीय चाडपर्वको बारेमा थप जानकारीका लागि चित्र वा पोस्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट बारबर्दिया नगरपालिकामा मनाइने चाडपर्व र ती चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापको जानकारी गराउने • कुन कुन जातिले कुन कुन चाडपर्व मनाउने गर्दछन् सोको जानकारी गराउने • विद्यार्थीले उनीहरूले जानेको स्थानीय लोकगीत गाउन लगाउने • स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान गर्न र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर, गाउँटोलमा बजाइने स्थानीय लोकबाजा कुन कुन छन् ? भन्न लगाउने	• वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न लगाएर • आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषा भन्न लगाएर बोल्ने अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर • वडाभित्र बोलिने भाषाहरू भन्न लगाएर • वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक चिन्न लगाएर • स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन लगाएर • स्थानीय चाडपर्वको नाम र मनाउने जाति र नाम भन्न लगाएर • स्थानीय लोकगीत गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोकबाजाको नाम भन्न लगाएर • स्थानीय लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर	३०

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• ती लोकबाजामध्ये उपलब्ध हुने लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने		
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• गाउँटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न र सामान्य चित्र कोर्न • वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र सामानको विवरण भन्न	• गाउँटोलका व्यक्तिले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम • वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र तिनीहरूको सामान्य विवरण	• घरमा अभिभावकले गर्ने कार्य (पेसा तथा व्यवसायहरू) भन्न लगाउने • गाउँटोलका बासिन्दाले अपनाएका पेसा तथा व्यवसायको पहिचान गराउने • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न लगाउने र सामान्य रेखाङ्कन गर्ने अभ्यास गराउने • वडामा घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गर्न लगाउने • वडामा घुम्न लायक स्थानमध्ये कुनै स्थानको भ्रमण गराउने र भ्रमण गरिएको स्थलको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाउने • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम भन्न र तिनीहरूको सामान्य विवरण भन्न लगाउने • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त स्थानमा किनमेल गरिएका वस्तुहरूको विवरणको टिपोट गर्न लगाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• घरमा अभिभावकले गर्ने पेसा तथा व्यवसाय भन्न लगाएर • गाउँटोलका बासिन्दाले अपनाएका पेसा तथा व्यवसाय भन्न लगाएर • आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न लगाएर र ती वस्तुको सामान्य रेखाङ्कन गरेको अवलोकन गरेर • वडामा घुम्न लायक स्थानहरू भन्न लगाएर • दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम र तिनीहरूको सामान्य विवरण भन्न लगाएर	३०
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाई	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व भन्न • दैनिकरूपमा गरिने सरसफाइको • सूची बनाउन • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्व भन्न	• आफ्नो शरीरको सरसफाइ • व्यक्तिगत सरसफाइको महत्व • दैनिकरूपमा गरिने सरसफाइ • घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र महत्व	• व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सामग्रीको प्रयोगबारेमा भन्न लगाउने • शरीर सरसफाइ गरेको चित्र देखाउदै छलफल गराउने • शरीरका अङ्गहरूको सरसफाइ गर्ने विधि र सरसफाइको महत्व दर्साउने भिडियो कक्षाकोठामा प्रदर्शन गरी छलफल गराउने • हातमुख धुने, नुहाउने, बुरुस गर्ने, कपडा धुने, नङ काट्ने, कपाल कोर्ने अभ्यास गराउने • स्थानीय खेल जस्तैः लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी, गट्टा खेल्न शिक्षकले विद्यार्थीलाई अभ्यास गराउने र समूहगत रूपमा खेल खेल्न लगाउने	• शरीरका अङ्ग जस्तैः हात, खुट्टा, दाँत सरसफाइ गर्ने तरिका भन्न लगाएर • शरीरका अङ्ग सफाइ गरेको अवलोकन गरेर • लुकामारी, रुमाल लुकाइ, चुङ्गी, गट्टा खेलेको अवलोकन गरेर	१०

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागीको परिचय दिन • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम भन्न	• बाढी र आगलागीको परिचय • वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको नाम • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण	• चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी बाढी र आगलागीको परिचय दिने • आफ्नो गाउँ टोलमा बाढी जानसक्ने सम्भाव्य स्थानको नाम उल्लेख गर्न लगाइ बोर्डमा टिपोट गरी छलफल गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफूले थाहा पाएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने	• बाढी र आगलागीको परिचय दिन लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई वन्यजन्तु तथा चराको नाम सोधेर • स्थानीय वनमा अवलोकन गरेका चरा तथा वन्यजन्तुको नाम भन्न लगाएर	४०
		• स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण गर्न • बगैंचाको परिचय दिन • घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न • वडामा भएका पानीका स्रोतको परिचय दिन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरू पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न	• बगैंचाको परिचय • घर र विद्यालयमा वृक्षरोपणमा सहभागी • बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग • वडामा भएका जलस्रोतको परिचय • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण पहिचान • फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने)	• वडाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराको चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीबाट पहिचान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको वनमा लगेर चरा तथा वन्यजन्तुको पहिचान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाउने • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने • बोट बिरुवालाई झार, बुट्यान र रुखमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा सहजीकरण गर्ने • घर वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गरी ती बोटबिरुवालाई वर्गीकरण गरेर ल्याउने परियोजना कार्य दिने • बगैंचाको चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने र बगैंचाको परिचय दिने • विद्यालयमा बगैंचा भए त्यसको अवलोकन गराउने • घर तथा विद्यालयमा बगैंचा निर्माण गर्नुपर्ने र यसको महत्व भन्ने • घरको बगैंचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षारोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने • घरमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा भन्ने र अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नाहरू वृक्षारोपण गर्ने ठाउँमा पुऱ्याउने, सिँचाइ गर्ने आदि) • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने • आफू बस्ने वडाभित्रका पानीका स्रोत पहिचान गर्न लगाउने • भिडियो वा चित्रको माध्यमबाट वडामा भएका पानीका स्रोतको जानकारी दिने • वडामा भएका पानीका स्रोतको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने • वडामा भएका जलस्रोतको प्रकार भन्न लगाउने र उपयोग के केमा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने	• घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको नाम सोधेर • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाएर • अवलोकन गरेका बिरुवालाई झार, बुट्यान, रुखमा वर्गीकरण गर्न सके नसकेको सोधेर • बगैंचाको परिचय दिन लगाएर • वृक्षारोपणसम्बन्धी अनुभव भन्न लगाउने • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयमा बिरुवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • वडामा भएका जलस्रोतको नाम भन्न लगाएर • वडामा भएका जलस्रोतको प्रकार र उपयोगिता भन्न लगाएर • व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलालाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई छुट्टाछुट्टै स्थानमा राखे नराखेको अवलोकन गरेर	

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराको पुनरावलोकन गराउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गर्ने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण भन्ने र छलफल गर्ने • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा भन्ने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने • विद्यालय तथा घर वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारणहरूलाई चित्र, भिडियो, अवलोकनबाट प्रष्ट पार्ने • जथाभावी फोहोर फाल्नु, फोहोरको व्यवस्थापन नगर्नु लगायत कारणले वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण भन्ने र फोहोर गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर तथा विद्यालयमा विभिन्न कार्यको लागि वस्तु प्रयोग गर्दा निस्केका नचाहिने वस्तुलाई फोहोरमैलाको रूपमा परिचय गराउने • घर तथा विद्यालयबाट निस्कने यस्ता फोहोरलाई कुहिने र नकुहिने वस्तुमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने • यसरी सरसफाइ गर्दा निस्केका वस्तुलाई कुहिने र नकुहिने गरी दुई भागमा वर्गीकरण गर्न लगाउने तथा छुट्टाछुट्टै भाँडोमा (डस्टबिन)मा राख्ने, राख्न लगाउने र सफाइ पश्चात साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न • घर र विद्यालयमा अनुशासन र आचरणको पालना गर्न • आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार गर्न	• अभिभावक, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त • घर र विद्यालयमा अनुशासन र आचरणको पालना • आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार	• शिष्ट र मर्यादित बोलीसँग सम्बन्धित कार्टुन, भिडियो, एनिमेसन देखाउने • राम्रो बोली, खराब बोलीबिचको फरक बारे छलफल गराउने • विद्यार्थीहरूलाई सम्बोधन गर्दा आदरार्थी शब्दहरूको प्रयोग गरी उनीहरूलाई पनि प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्ने • अनुशासन एवम् आचरणसँग सम्बन्धित कथा वाचन गर्ने र गराउने • घर र विद्यालयमा पालना गर्नुपर्ने आचरणबारे छलफल गराउने	• शिष्ट र मर्यादित बोलेको अवलोकन गरेर • घर र विद्यालयमा पालना गर्नुपर्ने आचरणको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेका, थाहा पाएका अनुभवको एक आपसमा आदान प्रदान गरेको अवलोकन गरेर	१०

क्र.सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेका, थाहा पाएका अनुभवको एक आपसमा आदान प्रदान गर्न लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेको कुरा साथीलाई सिकाउन लगाउने अभ्यास गराउने	• • विद्यार्थीहरूलाई आफूले जानेको कुरा साथीलाई सिकाएको अवलोकन गरेर	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन • गाउँको मूल बरघरको चिनारी दिन • वि.व्य.स. अध्यक्षको परिचय दिन • सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय दिन	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय • गाउँको मूल बरघरको चिनारी • वि.व्य.स. अध्यक्षको परिचय • सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय	• विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँटोल तथा समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन लगाउने र यसको लागि नेतृत्व गर्ने व्यक्तिलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी परिचय दिन लगाउने • गाउँ बरघरको फोटो प्रर्दशन गरी बालबालिकालाई उहाँको बारेमा जानेको कुरा भन्न लगाउने • विद्यार्थीलाई बरघरको भूमिका अभिनय गर्न लगाउने • विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षलाई आमन्त्रण गरी उहाँको बारेमा परिचय दिने • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वनको नाम र ठेगाना भन्न लगाउने • उक्त वनको व्यवस्थापनको लागि गठन भएको सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय गराउने र यसको लागि उपभोक्ता समूहको पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी उक्त संस्थाले गरेका कार्यको बारेमा जानकारी दिन लगाउने	• आफ्नो गाउँटोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको परिचय दिन लगाएर • गाउँ बरघरको परिचय दिन लगाएर • विद्यालय व्यवस्थापन समितिको परिचय दिन लगाएर • आफ्नो गाउँटोलमा रहेको सामुदायिक वनको नाम र ठेगाना भन्न लगाएर • सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय दिन लगाएर	१०

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

कक्षा ३

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• बारबर्दिया नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति भन्न • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम र तिनीहरूको महत्व भन्न	• बारबर्दिया नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका • नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति • आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम र तिनीहरूको महत्व • नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति	• बारबर्दिया नगरपालिकाको नक्सा देखाई भौगोलिक अवस्था पहिचान गर्न लगाउने • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सा प्रदर्शन गरी बारबर्दिया नगरपालिका पहिचान गर्न लगाउने • नक्सामा नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति बारे छलफल गराउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको परिचय गराउने वा नजिकको वनको भ्रमण गराई उक्त वनमा भएका वस्तुहरूको विवरण सङ्कलन गर्न लगाउने र सहयोग गर्ने • प्राप्त विवरणको आधारमा उक्त वनको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र महत्व प्रष्ट पार्ने	• बारबर्दिया नगरपालिकाको नक्सामा भौगोलिक अवस्था पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका पहिचान गरे नगरेको अवलोकन गरेर • नक्सामा नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकहरूको नाम र अवस्थिति देखाउन लगाएर	३०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	• आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना	• नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य तालहरूको नाम र रहेको स्थान भन्न लगाउने • नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य तालमध्ये कुनै एक तालको भ्रमण गराउने र उक्त तालको अवलोकन गराई मुख्य मुख्य कुराहरूको टिपोट गराउने (जैविक र अजैविक तत्व, अन्तरसम्बन्ध, तालको महत्व आदि) • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाउने र सम्बन्धित वडाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी परिचय दिन लगाउने • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्ने • वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थामा भ्रमण गराउने र उक्त संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवाको विवरणको जानकारी गराउन लगाउने	• आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको परिचय र महत्व भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल नाम र रहेको स्थान भन्न लगाएर • आफू बसोबास गर्ने वडाका वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाएर • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न लगाएर	
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• नगरभित्रका जातजाति पहिचान गर्न • नगरभित्र बोलिने भाषा पहिचान गर्न • नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक पहिचान गर्न • स्थानीय जातिले गर्ने विभिन्न पूजाको परिचय दिन र महत्व भन्न • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी) बजाउने अभ्यास गर्न • स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न	• नगरभित्रका जातजाति • नगरभित्र बोलिने भाषा • नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल पूजा, आइतबारी, अनत्तर, गुरुवा, हरेरी)हरूको परिचय दिन र महत्व • स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी) बजाउने अभ्यास • स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान • कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो जातको पहिचान गर्न लगाउने • शिक्षकले नगरभित्रका जातजातिको चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले घरमा बोल्ने मातृभाषा बोल्न लगाउने • एक आपसमा एकले अर्को भाषाको अनुकरण गर्न लगाउने र शिक्षकले सहजीकरण गर्ने • विद्यार्थीलाई उनीहरूको अभिभावकले लगाउने पोसाकका बारेमा भन्न लगाउने • चित्र वा पोष्टरको माध्यमबाट नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाकको जानकारी गराउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूको अभिभावकले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को बारेमा भन्न लगाउने र ती पूजामा गरिने क्रियाकलाप भन्न लगाउने • श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को परिचय तथा महत्व भन्ने • विद्यार्थीमध्ये जसलाई गीत गाउन आउँछ तिनीहरूलाई गाउन लगाउने • स्थानीयस्तरमा गाइने मुख्य मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी लगायत अन्य मुख्य लोकबाजा) बजाउने अभ्यास गराउने	• विद्यार्थीलाई आआफ्नो जात भन्न लगाएर • नगरभित्रका जातजाति पहिचान गर्न लगाएर • घरमा बोल्ने मातृभाषा बोल्न लगाएर • अभिभावकले लगाउने पोसाक भन्न लगाएर • नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक भन्न लगाएर • स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुल पूजा लगायत)को परिचय तथा महत्व भन्न लगाएर • गीत गाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोकबाजा (मादल, खैँजडी) बजाएको अवलोकन गरेर • स्थानीय लोकगीतमा नाचेको अवलोकन गरेर	३०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• नाच्न आउने विद्यार्थीहरूलाई नृत्य गर्न लगाउने र यसको लागि आवश्यक सङ्गीतको लागि मोबाइल फोनको प्रयोग गर्ने • स्थानीय लोक नृत्यको जानकारी गराउने र कुनै एक मुख्य लोकनृत्यको अभ्यास गराउने		
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री पहिचान गर्न • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने सिजनअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान गर्न र तिनको महत्व भन्न • नगरभित्र घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गर्न र तिनको सामान्य विवरण • गाउँघरमा उत्पादित वस्तु बिक्री गर्ने स्थानको परिचय दिन	• गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री पहिचान • स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने सिजनअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान र तिनको महत्व • नगरभित्र घुम्न लायक स्थान पहिचान र तिनको सामान्य विवरण • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको परिचय	• विद्यार्थीलाई घरमा प्रयोग भएका सामग्री भन्न लगाउने र शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा लेख्ने • सबै विद्यार्थीहरूले प्रस्तुत गरेका सामग्रीमध्ये हस्तकलाका माध्यमबाट बनेका स्थानीय सामग्रीको वर्गीकरण गराउने • गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री वा तिनको चित्रको माध्यमबाट ती सामग्रीको जानकारी गराउने र प्रयोग भन्ने • विद्यार्थीलाई घरमा उत्पादन गरिने तरकारी तथा फलफूल भन्न लगाउने र तिनको प्रयोग भन्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने सिजनअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान गराउने र तिनको महत्व भन्ने • स्थानीयस्तरमा कुनै एक तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको स्थानको भ्रमण गराउने र उत्पादन गरिएका तरकारी तथा फलफूलको बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी दिन लगाउने • नगरभित्र घुम्न लायक स्थानहरू पहिचान गराउने कुनै एक स्थानको भ्रमण गराई तिनको सामान्य विवरण तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • गाउँघरमा उत्पादित वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थानको पहिचान गर्न लगाउने र कुनै एक स्थानको भ्रमण गराई उक्त स्थानमा बिक्री गर्न लाएका सामग्रीको विवरण तयार गर्न लगाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• घरमा प्रयोग भएका सामग्री भन्न लगाएर • हस्तकलाको माध्यमबाट बनेका स्थानीय सामग्री भन्न लगाएर • घरमा उत्पादन गरिने तरकारी तथा फलफूल र तिनको प्रयोग सोधेर • नगरभित्र घुम्न लायक स्थानहरू भन्न लगाएर	३०
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्व पहिचान गर्न • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान गर्न • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	• स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्व • सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान • आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी • भोजनको परिचय • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान	• भोजनको अर्थ लेखिएको चार्ट र भोजन तालिका देखाउँदै छलफल गर्ने • विद्यालयमा स्थानीयरूपमा पाइने अन्न, तरकारी, फलफूलबाट बन्ने भोजनको प्रकारको तालिका बनाउने र भोजन तालिकाअनुसार घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गर्दा पुग्ने फाइदाका बारेमा भन्ने • भोजनको आवश्यकता एवम् महत्वका बारेमा गीत बनाएर गाउने र गाउन लगाउने	• भोजनको अर्थ भन्न र लेख्न लगाएर • भोजनको आवश्यकता भन्न लगाएर • दैनिकरूपमा घरमा प्रयोग गरिने भोजन तालिका बनाउन लगाएर • सरसफाइको परिचय दिन लगाएर	

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• भोजनको धारणा भन्न • स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदा पहिचान गर्न		• सरसफाइको अर्थ र परिचय बताइ आवश्यकताका बारेमा छलफल गराउने • डन्डीबियो बाघचाल, कबड्डी खेलको अभ्यास गराउने • खेलको महत्व छलफल गराउने • विद्यालय रहेको समुदायमा उपलब्ध हुने खेलाडी तथा प्रशिक्षकसँग विद्यार्थीको अन्तरक्रिया गराउने	• खेलको महत्व भन्न लगाएर • विद्यार्थीले डन्डीबियो बाघचाल, कपर्दी खेल खेलेको अवलोकन गरेर	१०
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागी हुने कारण भन्न • नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान गर्न • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय दिन • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग भन्न • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व भन्न • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न • घर र विद्यालयमा जलस्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपाय पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	• बाढी र आगलागी हुने कारण • नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व • घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह • घर र विद्यालयमा जलस्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपाय पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागीता	• बाढी र आगलागीको सम्बन्धमा विद्यार्थीलाई उनीहरूले जानेको अनुभव भन्न लगाउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट बाढी आउने र आगलागी हुने कारण भन्ने • आफ्नो वडा तथा नगरपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाउने • उक्त क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान पहिचान गर्न लगाउने • उक्त क्षेत्रमा पाइने अन्य वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा सोधखोज गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने • विद्यार्थीलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्व, उपयोग, वर्गीकरण) • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माणको महत्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने • सम्भव भएसम्म घरमा बगैँचा निर्माण गर्ने परियोजना कार्य दिने र अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने • आफ्नो घर वरपर भएका जलस्रोत पहिचान गर्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका जलस्रोतको जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका जलस्रोतको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी)	• बाढी आउने र आगलागी हुने कारण भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाको नाम सोधेर • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाको नाम भन्न लगाएर • विद्यालयको बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घरमा बगैँचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगका बारेमा भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • सरसफाइको परिचय दिन लगाएर • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर	४०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• घर तथा विद्यालय वरपर भएका जलस्रोतको उपयोग के केमा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने • व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरिने कार्यहरूको रूपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने • सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरिने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने • घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्न गर्ने कार्यहरू नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा भन्ने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने ठोस फोहोर (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोरलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउँमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपाय अपनाउनुपर्ने कुरामा छलफल गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायस्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने एवम् यस कार्यले गर्दा रोगहरू नलाग्ने जस्ता फाइदा हुने कुरा भन्ने र छलफल गराउने • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायमा छलफल गराउने तथा सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफू पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घर वरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासलाई श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने	• फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका फोहोरलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाएर • फोहोरमैलको व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर वरपरको वातावरण सफा गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर	
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको • भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास गर्न • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न	• अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास • आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास • सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सीपको प्रयोग	• कथाको माध्यमबाट दया, माया, करुणाको भावना जगाउने • विद्यार्थीलाई उनीहरूले घरमा आफैले गरेका कार्यहरू भन्न लगाउने • शरीरको सफाइ (दाँत माझ्ने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा लगाउने, कापीकलम, झोलाको हिफाजत गर्ने), फूल तथा तरकारी रोप्ने र मल राख्ने एवम् सिँचाइ गर्ने जस्ता आफैले गर्नसक्ने कार्यको जानकारी दिने र सकेसम्म कार्य आफैले गर्नुपर्ने जानकारी गराउने	• दया, माया, करुणाको भावनाको अवलोकन गरेर • घरमा आफैले गरेका कार्य भन्न लगाएर	१०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• आफूले गर्नसक्ने कार्य आफैले गरेको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई आत्मनिर्भर बन्न उत्प्रेरित गर्ने • सफल जीवन व्यतीत गरेका व्यक्तिहरूको जीवनी अध्ययन तथा भिडियो प्रदर्शन गर्ने • घर तथा विद्यालय, कक्षाकोठामा आफूले सकेको कार्यमा सहयोग गर्ने र जानेका कुरा अर्कोलाई सिकाउने कुराको जानकारी गराउन • कक्षामा कुनै विषयवस्तुसँग सम्बन्धित सिकाइ कार्यको लागि सहयोगात्मक र सहकार्यात्मक सिपको अभ्यास गराउने	• शरीरको सफाइ (दाँत माझ्ने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा लगाउने, कापीकलम, झोलाको हिफाजत गर्ने), फूल तथा तरकारी रोप्ने र मल राख्ने र सिँचाइ गर्ने जस्ता कार्यको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालय, कक्षाकोठामा आफूले सकेका कार्यमा सहयोग र जानेका कुरा अर्कालाई सिकाउने गरे नगरेको अवलोकन गरेर	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिहरूको योगदान भन्न • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी प्राप्त गर्न • गाउँभित्र रहेका आमा समूह र विद्यालयको बाल क्लबको पहिचान गर्न र परिचय दिन	• आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिको योगदान • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाहरूको जानकारी • गाउँभित्र रहेका आमा समूह र बाल क्लबको पहिचान गर्न र परिचय	• पूर्व बरघरको बारेमा जानकार व्यक्तिलाई बोलाइ जीवनी भन्न लगाउने • चार्टको माध्यमबाट वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको जानकारी गराउने • सम्भव भए वडा समितिका पदाधिकारीहरूलाई आमन्त्रण गरी परिचय गराउने र उनीहरूले गर्ने कार्यहरू भन्न लगाउने • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको भ्रमण गराई उक्त संस्थाहरूबाट प्रदान हुने सेवाहरूको जानकारी गराउने • गाउँभित्र रहेका आमा समूहको जानकारी गराउने र आमा समूहको पदाधिकारी बोलाइ उक्त समूहको जानकारी दिन लगाउने • बाल क्लबको जानकारी गराउने र विद्यालयमा भएको बाल क्लब समितिका पदाधिकारीलाई कक्षामा उपस्थित गराई परिचय गराउने र उक्त क्लबले गर्ने कार्यहरू भन्न लगाउने	• पूर्व बरघरको परिचय दिन लगाएर • वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न लगाएर • वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको नाम र उक्त संस्थाबाट प्रदान हुने सेवाहरू भन्न लगाएर • गाउँभित्र रहेका आमा समूहको परिचय दिन लगाएर • बाल क्लबको परिचय दिन लगाएर	१०

कक्षा ४

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• बारबर्दियाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न • नगरपालिकाभित्रका वडाहरूको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरूको ठेगाना भन्न • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क भन्न • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा पहिचान गर्न • नगरपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलापको सूची तयार गर्न	• बारबर्दियाको भौगालिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) • नगरपालिकाभित्रका वडाहरूको सङ्ख्या, वडा कार्यालयहरूको ठेगाना • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुषको) तथ्याङ्क • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा पहिचान • नगरपालिकाभित्र हुने आर्थिक क्रियाकलाप	• नेपाल र बर्दिया जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका पत्ता लगाउन लगाउने • नगरपालिकाको नक्सामा विभिन्न तथ्य खोजी गर्न लगाउने । विभिन्न वडाहरू नक्सामा प्रर्दशन गर्ने • बारबर्दिया नगरपालिकाको क्षेत्रफल तथा सिमाना भन्ने • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्याको तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्दै कक्षामा छलफल गर्ने • बारबर्दिया नगरपालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरी वडाहरूको अवस्थिति, वडाको सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्ने • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष)को तथ्याङ्क भन्ने • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा पहिचान गराउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको घरमा कुन कुन सामग्रीको उत्पादनबाट के के आम्दानी हुन्छ भन्नेबारेमा भन्न लगाउने • नगरपालिकाभित्र कुन कुन कार्य गर्दा आर्थिक पक्षमा टेवा पुगेको छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने । जस्तैः अन्नबाली उत्पादन, तरकारी खेती, फलफूल खेती, वनपैदावार, पर्यटकीय स्थल आदि ।	• नेपाल र बर्दिया जिल्लाको नक्शामा बारबर्दिया नगर पालिका पहिचान गर्न लगाएर • नगरपालिकाको नक्सामा वडाहरू पहिचान गर्न लगाएर • बारबर्दिया नगरकापालिकाको क्षेत्रफल तथा सिमाना भन्न लगाएर • वडाहरूको अवस्थिति, वडाको सङ्ख्या र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष)को भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रका मुख्य बाटाघाटा भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्र आम्दानी हुने स्रोत भन्न लगाएर	१५
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• आफ्ना नातेदारहरू नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरूको पालना गर्न • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार)को परिचय दिन • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्वको भन्न • माघी मेलाको परिचय दिन • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा बजाउन • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य गर्न	• आफ्ना नातेदारहरू नाम, ठेगान र रीतिरिवाज • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियम • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार) • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्व • माघी मेलाको परिचय • समुदायमा प्रचलित लोकगीत गाउने अभ्यास • स्थानीयस्तरमा प्रचलित कुनै एक लोकबाजा तालमा • समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य	• विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो नातेदार को को हुनुहुन्छ भन्ने भन्न लगाउने • आफ्ना नातेदारहरूको नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न लगाउने • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमको जानकारी गराउने र पालना गर्न लगाउने • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार)मा गरिने क्रियाकलाप भन्न लगाउने (खाने परिकार, लगाउने पोसाक, गरिने क्रियाकलाप आदि) • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी उल्लेखित चाडपर्वको जानकारी दिने र तिनको महत्व प्रष्ट पार्ने • आफूले मनाउने चाडपर्वको महत्वको भन्न • माघी मेलामा गरिने क्रियाकलाप छलफल गराउने • समुदायमा प्रचलित लोकगीत पहिचान गराउने र मुख्य मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीयस्तरमा प्रचलित लोकबाजा पहिचान गराउने र ती बाजामध्ये बढी प्रचलित लोकबाजा तालमा बजाउने अभ्यास गराउने	• आफ्ना नातेदारका नाम, ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न लगाएर • सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमको पालना गरे नगरेको अवलोकन गरेर • आफूले मनाउने चाडपर्व (दशैँ, माघी, तिहार)मा गरिने क्रियाकलाप भन्न लगाएर • चाडपर्वको महत्वको भन्न लगाएर • माघी मेलामा गरिने क्रियाकलाप भन्न लगाएर • प्रचलित लोकगीत गाएको अवलोकन गरेर • बढी प्रचलित लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • हाउभाउसहित लोक नृत्य गरेको अवलोकन गरेर	२५

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• नगरपालिकाभित्रको • सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको परिचय दिन	• नगरपालिकाभित्रको • सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको परिचय	• समुदायमा प्रचलित गीतमा हाउभाउसहित लोकनृत्य गने अभ्यास गराउने • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको बारेमा चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी गराउने	• नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको जानकारी भन्न लगाएर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोजन भन्न (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल डोको, ढकिया) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिन (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गर्न • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकासँग परिचित हुन • वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको सामान्य परिचय दिन ।	• स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोजन (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल, डोको, ढकिया) • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय (ढिकी, जाँतो, कोल) • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकासँग परिचित • वडाभित्रका धार्मिक स्थलहरूको सामान्य परिचय	• विद्यार्थीलाई आआफ्नो घरमा हस्तकलाको माध्यमबाट बनेका सामग्री भन्न लगाउने • चित्रद्वारा स्थानीयस्तरमा निर्मित हस्तकलाका सामग्रीका नाम र निर्माणका लागि आवश्यक सामग्री र प्रयोजन भन्ने (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल डोको, ढकिया) • हस्तकलाबाट स्थानीयस्तरमा निर्माण गर्न सकिने उल्लेखित सामग्री निर्माण गर्ने स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • कुन सामग्री कसरी निर्माण गरिँदो रहेछ ? विवरण तयार गर्न लगाई रेखाङ्कन गर्न लगाइ प्रस्तुत गर्न लगाउने • स्थानीय परम्परागत प्रविधिको परिचय दिने (ढिकी, जाँतो, कोल) • विद्यार्थीलाई परम्परागत प्रविधि भएको स्थानमा भ्रमण गराई तिनीहरूको बारेमा जानकारी गराउने • घर तथा स्थानीय समुदायमा उत्पादन हुने कृषिजन्य उत्पादनको पहिचान गराउने • घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको बजारीकरण गर्ने तरिकामा छलफल गराउने र बिक्री वितरण गर्ने स्थानको जानकारी गराउने • वडाभित्रका धार्मिक स्थलको सामान्य जानकारी गराउने र कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त धार्मिक स्थलको अवलोकन गराई सिकेका कुरालाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• स्थानीय हस्तकलाका सामग्रीको सूची निर्माण गर्न लगाएर • आफ्नो घरमा भएका हस्तकलाका सामग्रीको सूची बनाउन लगाएर • समान्य हस्तकलाको सिप प्रर्दशन गरेको अवलोकन गरेर • स्थानीय धार्मिक स्थलको नाम र अवस्थिति झल्किने तालिका निर्माण गर्न लगाएर • आफ्नो घर नजिकै रहेको धार्मिक स्थलको बारेमा लेखेको लेख परीक्षण गरेर • कुनै नजिकको धार्मिक स्थलको बारेमा सिकेको कुराहरू प्रतिविम्बन गर्न लगाएर	२५
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता छुट्याउन • स्वस्थकर खाना प्रयोग गर्ने तरिका भन्न र प्रयोग गर्न • सही किसिमले उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका भन्न र अभ्यास गर्न	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजन पहिचान गर्न र भिन्नता • स्वस्थकर खाना प्रयोग गने तरिका सही किसिमले उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका र अभ्यास	• स्वस्थ भोजनका फाइदा र अस्वस्थकर भोजनले पुऱ्याउने नोक्सान बारे छलफल गराउने • हामीले खाने कुन कुन खानामा भिटामिन, प्रोटिन, कार्बोहाइड्रेट पाइन्छ भनी छलफल गराउने • स्वस्थकर खानाका फाइदा र अस्वस्थकर खानाका बेफाइदाको सूची बनाइ छलफल गराउने ।	• स्वस्थ र अस्वस्थ भोजनका फाइदा बेफाइदा भन्न लगाएर • स्वस्थ र अस्वस्थ भोजनको सूची बनाउन लगाएर • खानालाई सुरक्षित राख्ने तरिका भन्न लगाएर	१०

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास गर्न	• कक्षाकोठाको सरसफाइ योजना निर्माण र कार्यान्वयन • योग (सूर्य नमस्कार) अभ्यास	• कस्ता कस्ता खानेकुराले शारीरिक, मानसिक वृद्धि गराउँछ भनी छलफल गराई बुँदा टिपोट गर्न लगाउने • ताजा खाने कुराले पुऱ्याउने फाइदा र बासी खानेकुराले पुऱ्याउने बेफाइदाका बारेमा छलफल गराउने • खानालाई कसरी सुरक्षित राख्ने भन्ने • उठ्ने, बस्ने र सुत्ने तरिका, जस्तैः उत्तानो, देब्रे, दाहिने, घोप्टो आसनका चित्रहरू देखाइ अभ्यास गराउने • कक्षाकोठाको सफाइ गर्न लगाउने • योगको महत्वको बारेमा समूहमा छलफल र अभ्यास गर्न लगाउने	• कार्बोहाइड्रेट, भिटामिन, प्रोटिन पाइने खानेकुरा भन्न लगाएर • सुत्ने आसनको अभ्यासको अवलोकन गरेर • कक्षकोठा सरसफाइमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर	
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागीबाट हुने असरहरू भन्न • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय दिन र महत्व भन्न • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको नाम भन्न • विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको परिचय दिन, उपयोग भन्न र आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्न • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्यास) र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	• बाढी र आगलागीबाट हुने असरहरू • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराको परिचय दिन र महत्व • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पति • विद्यालयमा बालबगैँचा र वृक्षारोपणमा सहभागीता • वातावरण र विकासको परिचय • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको परिचय, उपयोग र आवश्यकताअनुसार प्रयोग • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्यास) र व्यवस्थापनमा सहयोग	• नक्सा प्रयोग गरी प्रकोप जोखिमका स्थानीय क्षेत्रहरू पहिचान गर्न लगाउने र बाढी तथा आगलागीबाट हुने असरहरूको बारेमा चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जानकारी दिने • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम भन्न लगाउने • नगरपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको बारेमा अवलोकन, चित्र, भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने • नगरपालिकाभित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने • आफू बस्ने वडाका वनको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने • विद्यालयभित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षारोपणमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने र वृक्षारोपण गर्दा हुने फाइदाको बारेमा जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुको समग्रतालाई वातावरणको रूपमा परिचय गराउने	• बाढी तथा आगलागीबाट हुने असर भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको नाम भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराको महत्व भन्न लगाएर • वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिको नाम सोधेर • विद्यालयको बालबगैँचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयको वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर • नगरपालिकाभित्र भएका जलस्रोत र उपयोग भन्न लगाएर • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१०

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याइ उपलब्ध वस्तुको सही सदुपयोग, वृक्षारोपण, उपयोग, सामाजिक आर्थिक, सांस्कृतिक, भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण तथा विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको जानकारी दिने • नगरपालिकाभित्र भएका जलस्रोत पहिचान गर्न लगाउने • भिडियोद्वारा जलस्रोतको जानकारी दिने • नगरपालिकाभित्र भएका जलस्रोतको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • नगरपालिकाभित्र भएका जलस्रोतको उपयोग कहाँ र कसरी गर्न सकिन्छ भन्नेमा छलफल गराउने • जलस्रोतलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न, प्रयोग गर्न सकिने कुरा भन्ने • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुरा को जानकारी दिने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा)को अवस्थामा छलफल गराउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा भन्ने • यी विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा भन्ने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने	• पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था भन्न लगाएर • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको भन्न लगाएर • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरे को अवलोकन गरेर	

क्र. सं.	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्य पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको अभ्यास गर्न	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू पहिचान र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको अभ्यास	• समाजका असल मानिसहरूले गरेका कार्यहरू श्रव्यदृश्य सामग्री वा अन्य माध्यमबाट सुनाउने • ती कार्यको अनुकरण गर्ने अभ्यास गराउने • कथा, भिडियो एनिमेसनको माध्यमबाट सहयोग र स्वयंसेवाको भावना जगाउने	• समाजका असल मानिसले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने भन्न लगाएर	१५
		• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप पहिचान गर्न र सिप विकासको अभ्यास गर्न • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास गर्न ।	• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप पहिचान र सिप विकासको अभ्यास • जीवनमा लक्ष्य किटान गरी अघि बढ्ने सिप र बानीको अभ्यास	• विपद्‌मा परेका र बिरामीलाई सेवा गर्न उत्प्रेरित गर्ने • सफल र विश्व प्रसिद्ध स्वयंसेवा गर्ने व्यक्तित्वको आत्मवृत्तान्तका केही अंश सुनाउने • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिपको उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने • जीवनमा आफूले लिएको लक्ष्य भन्न र विद्यार्थीहरूलाई कुन कार्य गरेमा कुन क्षेत्रको दक्ष र असल नागरिक बन्न सकिन्छ भन्ने, विद्यार्थीलाई पनि आआफ्नो लक्ष्य किटान गर्न सहयोग गर्ने र सोही लक्ष्य पूरा गर्न अघि बढ्न उत्प्रेरित गर्ने	• जीवनमा आफूले लिने लक्ष्य भन्न लगाएर	
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्व (संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापक)को परिचय दिन • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय दिन • नगरभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन र ती संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवाहरूसँग परिचित हुन र सेवा लिन • शैक्षिक व्यक्तित्व (स्व. सरोज गौतम र शोभाकर शर्माको जीवनी) भन्न र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण गर्न	• आफ्नो विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्व (संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापक)को परिचय • वडाभित्र सञ्चालित शैक्षिक संस्थाहरूको परिचय • नगरभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामान्य परिचय र ती संस्थाबाट प्राप्त हुने सेवा • शैक्षिक व्यक्तित्व (स्व. सरोज गौतम र शोभाकर शर्माको जीवनी) र त्यसबाट शिक्षा ग्रहण	• विद्यालयका संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापकको फोटोसहितको संक्षिप्त जीवनीको चार्ट प्रर्दशन गर्दै उनीहरूले पुऱ्याएको योगदान भन्ने • विद्यालयको संस्थापकहरूलाई बोलाई उनले गरेका कार्यहरूको जानकारी दिन लगाउने • वडाभित्र सञ्चालनमा रहेका शैक्षिक संस्थाको जानकारी गराउने साथै ती संस्थाबाट प्रदान गरिने सेवाको बारेमा सम्बन्धित संस्थाको भ्रमण गरी वा संस्थाका व्यक्तिलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी जानकारी गराउन लगाउने • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाको भ्रमण गरी वा संस्थाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी उक्त संस्थाले प्रदान गर्दै आएका सेवाको जानकारी गराउने • उक्त संस्थाबाट आवश्यकताअनुसार सेवा लिन सकिने कुराको जानकारी गराउने • शैक्षिक व्यक्तित्व स्व.सरोज गौतम तथा शोभाकर शर्माको जीवनी भन्ने र उहाँहरूले गर्नुभएका असल अभ्यासको अनुकरण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने	• विद्यालयका संस्थापक अध्यक्ष र प्रधानाध्यापकले पुऱ्याएका योगदान भन्न लगाएर • वडाभित्र सञ्चालनमा रहेको शैक्षिक संस्थाको परिचय र प्रदान गर्ने सेवा भन्न लगाएर • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्दै आएका सेवाहरूको जानकारी गराउने • शैक्षिक व्यक्तित्व स्व. सरोज गौतम तथा शोभाकर शर्माले गर्नु भए असल कार्यहरू	१०

कक्षा ५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• नगरपालिकाको नामकरणको जानकारी दिन • आफू बस्ने वडाको नक्सा कोर्न र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थानहरू देखाउन • नगरपालिकाभित्र वडाअनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण भन्न • नगरपालिकाभित्रका वडाअनुसारको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष) भन्न • नगरपालिकाको आयस्रोत पहिचान गर्न	• नगरपालिकाको नामकरणको जानकारी • आफू बस्ने वडाको नक्सा निर्माण र नक्सामा मुख्य मुख्य स्थानहरू • नगरपालिका भित्र वडा अनुसारको घरधुरी सङ्ख्या र पेसागत विवरण • नगरपालिका भित्रका वडा अनुसारको जनसङ्ख्या (महिला र पुरुष) • नगरपालिकाको आयस्रोत	• नगरपालिकाको बारबर्दिया नामकरण रहनुको कारण भन्ने • पुराना पुर्खा, विद्वान तथा जानकारलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी नगरपालिकाको नामाकरणसम्बन्धी छलफल गराउने • नक्सा, Google Earth को प्रयोग गरी क्षेत्रफल नगरपालिकाको उचाइ र सिमाना बारेमा छलफल गराउने • उपलब्ध सन्दर्भ सामग्री, विभिन्न पत्रपत्रिका, स्मारिका र अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीको उपयोग गरी चित्रात्मक विधिबाट नगरपालिकामा बसोबास गर्ने जातिको जनसङ्ख्या प्रस्तुत गरी छलफल गराउने • नक्सा निर्माण गर्ने सरल विधिः कार्बन पेपर, ट्रेसिङ, वर्ग, ग्राफ वा अन्य विधिबाट वडाको नक्सा उतार गर्ने अभ्यास गराउने • घरमा आम्दानीका स्रोत पहिचान गर्न लगाउने • वडा तथा नगरपालिकाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी आम्दानीका स्रोत भन्न लगाउने र आम्दानीको खर्च हुने क्षेत्रसमेत भन्न लगाउने	• नगरपालिकाको नामकरण बारबर्दिया रहनुको कारण सोधेर • नगरपालिकाको क्षेत्रफल, उचाइ र सिमाना भन्न लगाएर • नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • कोरिएको नक्सामा नगरपालिकाको बस्ती वा सहर, उचाइ, वनजङ्गल सहीढङ्गले राखे नराखेको अवलोकन गरेर • नगरपालिका वडाअनुसारको महिला र पुरुषको जनसङ्ख्या भन्न लगाएर • वडा तथा नगरपालिकाको मुख्य आयस्रोत भन्न लगाएर	१५
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• नगरपालिका भित्रका समुदायको प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व भन्न । • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन • व्रतबन्ध, पुट बह्राउ गर्ने तरिका र महत्व भन्न • विवाह संस्कारको परिचय दिन र महत्व भन्न • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिक महत्वको छोटो जानकारी दिन • कृष्णाष्टमी, अतबारी, अनत्तर व्रतको परिचय र महत्व भन्न • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य गर्न	• नगरपालिका भित्रका समुदायको प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व • आफ्नो समुदायको जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय • व्रतबन्ध, पुट बह्राउ गर्ने तरिका र महत्व • विवाह संस्कारको परिचय दिन र महत्व • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिक महत्व • कृष्णाष्टमी, अतबारी, अनत्तर व्रतको परिचय र महत्व • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीतमा हाउभाउसहित गाउन र नृत्य	• हाम्रो समुदायमा रहेको रीतिरिवाज, संस्कारको बारेमा समूह बनाई छलफल गर्न लगाउने • हाम्रा संस्कारहरू जन्म, व्रतवन्ध वा पुटबह्राउ, विवाह र मृत्यु संस्कारका बारेमा आफ्ना अभिभावकसँग सोधखोज गर्ने परियोजना कार्य दिने तथा कक्षामा मौखिक प्रस्तुत गर्न लगाउने • उल्लेखित पक्षहरूको बारेमा शिक्षकले थप पृष्ठपोषण दिने • माघी मेलाको परिचय, महत्व, लाग्ने स्थानहरू र गरिने क्रियाकलापका बारेमा छलफल गराउने • माघी मेलामा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र विद्यार्थीलाई उक्त मेलामा गरिएका क्रियाकलापको टिपोट बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिकताका बारेमा छलफल गराउने • माघी तथा पदनाहा मेला बारे स्थानीय अभिभावक तथा स्थानीय स्रोतव्यक्तिसँग अन्तरक्रिया गराउने • पदनाहा मेलामा हुने गरेका क्रियाकलाप बारे आफ्ना अभिभावक वा सो मेला बारे जानकार संग सोधपुछ गरी उक्त मेलामा हुने गरेका क्रियाकलाप बारे कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • माघी मेला र पदनाहा मेलाको महत्व र सम्बन्धका बारेमा भन्न लगाउने	• समुदायमा रहेका रीतिरिवाज, संस्कार (जन्म, व्रतवन्ध वा पुटबह्राउ, विवाह र मृत्यु)को परिचय दिन लगाएर • माघी मेलाको परिचय, महत्व, लाग्ने स्थानहरू र गरिने क्रियाकलाप प्रस्तुत गर्न लगाएर • पदनाहा मेलाको ऐतिहासिकताको वर्णन गर्न लगाएर • माघी मेला र पदनाह मेलाको महत्व सम्बन्ध भन्न लगाएर • कृष्णाष्टमी, अतबारी, अनत्तर व्रतको परिचय र महत्व भन्न लगाएर • स्थानीयस्तरका प्रचलित मुख्य लोकगीत हाउभाउसहित गाएको अवलोकन गरेर	२५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• स्थानीय प्रचलित कुनै दुई लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व भन्न • हाम्रा नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय दिन ।	• स्थानीय प्रचलित कुनै दुई लोकबाजा बजाउने अभ्यास • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व • हाम्रा नगरभित्रका धार्मिक स्थलहरूको संक्षिप्त परिचय	• कृष्णाष्टमी, अतबारी, अनन्तर व्रतको चित्र र पूजा सामग्री देखाई पूजा गर्ने विधि भन्ने तथा तिनको महत्व भन्ने • परम्परागत कृष्णाष्टमी, अतबारी, अनन्तर व्रत बारेमा स्थानीय अभिभावक तथा विज्ञहरूसँग अन्तरक्रिया गराउने • स्थानीयस्तरमा प्रचलित मुख्य लोकगीत पहिचान गर्न लगाउने र पहिचान गराउने • स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी स्थानीयस्तरका प्रचलित मुख्य लोकगीत हाउभाउसहित गाउने अभ्यास गराउने • स्थानीय प्रचलित कुनै दुई मुख्य लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने • लोकगीत र लोकबाजाको तालमा हाउभाउसहित नृत्य अभ्यास गराउने • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व भन्ने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरभित्रका धार्मिक स्थलहरूको परिचय दिने • कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराई उक्त धार्मिक स्थलको बारेमा अवलोकन गरेको आधारमा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• स्थानीय प्रचलित लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • लोकगीत र लोकबाजाको तालमा हाउभाउसहित नृत्य अभ्यासको अवलोकन गरेर • नगरपालिकाभित्रको सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक तथा जातिगत अवस्थाको महत्व भन्न लगाएर • धार्मिक स्थलको परिचय दिन लगाएर	
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको परिचय दिन (सतखलुवा ताल, कुम्भर अड्डा, सदाशिव, बारबर्देवा मन्दिर) • नगरपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रहरूको परिचय दिन • नगरपालिकाभित्रका व्यापारिक केन्द्रहरू र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलहरूको परिचय दिन • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय दिन तथा खेती गर्ने कार्यमा सहभागी हुन • नगरपालिकाभित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग भन्न	• नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय (सतखलुवा ताल, कुम्भर अड्डा, बारबर्देवा र सदाशिव मन्दिर) • नगरपालिकाभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रको परिचय • नगरपालिका भित्रका व्यापारिक केन्द्र र विभिन्न सामग्री खरिद गर्ने स्थलको परिचय • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय खेती गर्ने कार्यमा सहभागीता • नगरपालिका भित्र उत्पादन हुने नगदे बालीको परिचय दिन र प्रयोग	• सतखलुवा, कुम्भर अड्डा, सदाशिव तथा बारबर्देवा क्षेत्रका बारेमा स्थानीय जानकार व्यक्तिसँग छलफल र अन्तरक्रिया गर्न लगाउने • बारबर्दियाका पर्यटकीय क्षेत्रहरूको अवलोकन भ्रमण गराई सोको महत्व र सम्भावनाका बारेमा छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने गराउने • बारबर्दिया क्षेत्रभित्रका कृषि पकेट क्षेत्रको बारेमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रर्दशन गरी जानकारी गराउने । • बारबर्दियाको नक्सामा कृषि पकेट क्षेत्र देखाउन लगाउने साथै उक्त क्षेत्रको भ्रमण गराई अवलोकन गर्न लगाउने र मुख्य मुख्य टिपोट प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीको छोटो परिचय दिने • मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेतीका फाइदा र बेफाइदाका बारेमा छलफल गर्ने तथा यी तरकारी खेती गर्ने तरिकासम्बन्धी तयार गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने • उक्त तरकारी खेती गर्न घरमा अभिभावकलाई सहयोग गर्न अभिप्रेरित गर्ने	• बारबर्दियामा रहेका मुख्य पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको सूची बनाउन लगाएर • बारबर्दियामा रहेका मुख्य पर्यटकीय गन्तव्यस्थलको परिचय दिन लगाएर • कृषि पकेट क्षेत्रलाई बारबर्दियाको नक्सामा देखाउन लगाएर • मौसमी र बेमौसमी तरकारीको सूची तयार गर्न लगाएर र तिनको महत्व भन्न लगाएर • नगदे बालीको महत्व भन्न लगाएर • हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	२५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• परम्परागत हस्तकला बनाउने सीप (ढकिया, डेल्वा, भौंका, पनछोप्नी, पइन, हेल्का, डिल्या, बेना लह्रिया, कोल) को अभ्यास गर्न	• परम्परागत हस्तकला बनाउने सीप (ढकिया, डेल्वा, भौंका, पनछोप्नी, पइन, हेल्का, डिल्या, खोंङ्ध्या, बेना, लह्रिया, कोल डेहरी आदि) को अभ्यास	• मौसमी र बेमौसमी तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने तथा खेती गर्ने व्यक्तिसँग अन्तरक्रिया र छलफल गराउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगदे बालीको परिचय र यसको महत्वको बारेमा व्याख्या गरीदिने • परम्परागत हस्तकला बनाउने सीप (ढकिया, डेल्वा, भौंका, पनछोप्नी, पइन, हेल्का, डिल्या,खोंङ्ध्या, बेना , , लडिया, कोल, हेल्का) बनाउने अभ्यास गर्नको लागि आवश्यक सामग्रीसहित स्थानीय स्रोतव्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने वा शिक्षक आफैले सहयोग गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई निर्माणमा सहयोग गर्ने • बालबालिकालाई हस्तकलाका सामग्री निर्माणका लागि परियोजना कार्य दिने र उनीहरूले निर्माण गरेका हस्तकला सामग्री कक्षामा प्रर्दशन गर्ने		
४	स्वास्थ्य र पोषण	• प्राकृतिक खाना र जङ्कफुडको पहिचान गरी उपयुक्त खानको सेवन गर्न • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान गर्न • विद्यालयमा स्वस्थ खाजा खान • स्थानीय जडीबुटीको पहिचान गर्न • योगको महत्व भन्न र योगाभ्यास (कपालभाति, अनुलोम विलोम) गर्न	• प्राकृतिक खाना र जङ्कफुडको पहिचान तथा उपयुक्त खाना सेवन गर्न • विद्यालयमा ल्याइने/खाइने स्वस्थकर खाजा पहिचान • विद्यालयमा स्वस्थ खाजा • स्थानीय जडीबुटीको पहिचान • योगको महत्व भन्न र योगाभ्यास (कपालभाति, अनुलोम विलोम)	• चित्र र भिडियोद्वारा प्राकृतिक/जङ्कफुडको जानकारी गराउने तथा तिनको महत्व भन्ने • विद्यालयमा विद्यार्थीहरूले ल्याएका खाजा स्वस्थकर भए नभएको अवलोकन गर्ने र स्वस्थकर खाजा बनाउने तथा खाने तरिका भन्ने • स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा ल्याइएने जडीबुटीको नाम र तीनको प्रयोगको बारेमा कक्षामा छलफल गर्ने • कपालभाती, अनुलोम विलोम र योगिङ्-जगिङ्को चित्र वा पोस्टर, भिडियो कक्षामा प्रर्दशन गर्ने • शिक्षकले कपालभाति, अनुलोम विलोम र योगिङ्-जगिङ्को अभ्यास नमुनाका रूपमा प्रर्दशन गर्दै विद्यार्थीलाई अभ्यास गर्न लगाउने • योगले हाम्रो स्वास्थ्यमा पुर्‍याउने फाइदाका बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी दिने	• प्राकृतिक खाना र जङ्कफुडको परिचय र तिनको महत्व भन्न लगाएर • विद्यालयमा विद्यार्थीले ल्याएका खाजा स्वस्थकर भए नभएको अवलोकन गरेर • स्वस्थकर खाजा बनाउने र खाने तरिका भन्न लगाएर • स्थानीय जडीबुटीको नाम भन्न लगाएर • कपालभाति, अनुलोम विलोम र योगिङ्-जोगिङ्को अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर • योगको फाइदा भन्न लगाएर	१०
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपाय पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व वर्णन गर्न • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माणमा सहभागी हुन	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपाय पहिचान र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माणमा सहभागीता	• बाढी र आगलागीबाट बच्नको लागि अवलम्बन गर्न सकिने उपायका बारेमा चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी भन्ने • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको अवलोकन गराएर वा चित्र वा भिडियो अवलोकन गराएर परिचय गराउने • औषधिजन्य वनस्पतिको महत्व तथा उपयोगका बारेमा छलफल गराउने • ती वनस्पतिको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने • घर तथा विद्यालयमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैंचा बनाउन सकिने कुरा भन्ने	• बाढी र आगलागीबाट बच्ने उपाय भन्न लगाएर • औषधिजन्य वनस्पतिको परिचय दिन लगाएर • औषधिजन्य वनस्पतिको उपयोग भन्न लगाएर	३३

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असर पहिचान गर्न • घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको परिचय दिन • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमै लाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गरी अवलम्बन गर्न	• नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असर पहिचान • घर र विद्यालयमा उपयोग हुने उर्जाको परिचय • वातावरण संरक्षणको परिचय • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायको खोजी	• विद्यालयको बगैँचामा औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल रोपण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव भएसम्म औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने • नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने • उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तु)को संरक्षणका बारेमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उदाहरणसहित प्रष्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदा, जलसम्पदाको संरक्षण) • जलप्रदूषणका बारेमा मस्तिष्क मन्थन गराउने । • घर, विद्यालय, नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने • उक्त क्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणबारे छलफल गराउने • नगरपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको जलप्रदूषणबाट देखिएको असर (बोटबिरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदि)का बारे छलफल गराउने • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापन विधि (कम प्रयोग गर्ने, पुनः उपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने)मा उदाहरणसहित छलफल गराउने • घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उपाय अवलम्बन गर्न लगाउने • ऊर्जा वा शक्तिका बारेमा छलफल गराउने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भइरहेका ऊर्जा (विद्युत, सौर्य, दाउरा, जैविक इन्धन, जीवावशेष इन्धन आदि) पहिचान गर्न लगाउने • उल्लेखित ऊर्जाको आधारमा ती ऊर्जाको परिचय दिने • ऊर्जाको प्रयोग मितव्ययी तवरले गर्नुपर्ने कुरा भन्ने	• घरमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर विद्यालयमा औषधिजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्व भन्न लगाएर • उक्त कार्यको लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका व्यक्त गर्न लगाएर • वातावरण संरक्षणको परिचय भन्न लगाएर • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर • जलप्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • ऊर्जाको परिचय दिन लगाएर • घर तथा विद्यालयमा भएका ऊर्जाका स्रोतहरू भन्न लगाएर	

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिले गरेका कार्यहरू पहिचान गर्न र उक्त कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान र अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न	• जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिले गरेका कार्यहरू पहिचान र उक्त कार्यको अनुसरण गर्ने सिप र आचरणको विकास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान र अभ्यास • आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गरी सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास	• नगर तथा जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिको पहिचान गराउने • उनीहरूले गरेका कार्यको जानकारी गराउने र ती कार्यको अनुकरण गर्ने सिप र आचरणको विकास गर्ने अभ्यास गराउने • जिल्लाभित्रका असल व्यक्तिले गरेका कार्यलाई उनीहरूले गरेका कार्यसम्बन्धी समेटेर तयार गरिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रयोग गरी प्रदर्शन गर्ने र अवलोकनका आधारमा विद्यार्थीले सिकेका कुरा प्रस्तुत गर्न लगाउने • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको पहिचान गराउने र अभ्यास गराउने • शिक्षकले आफूमा भएको असल आचरण तथा आफूले लिएको लक्ष्य भन्ने • प्रत्येक विद्यार्थीलाई उनीहरूसँग भएको असल आचरण, तथा आफूसँग भएका सम्भावनाको स्वमूल्याङ्कन गर्न लगाउने र सही लक्ष्यका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने	• असल मानिसले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • असल मानिसले गरेका कार्यको अनुकरण गरेको अवलोकन गरेर • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरण भन्न लगाएर • उक्त स्वभाव र आचरणको अवलोकन गरेर	१५
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• नगरभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको परिचय दिन (ने.रा.प्रा.वि. बेल्वाबज्जा) • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्था (सदाशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था) को छोटो परिचय दिन • नगरपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय दिन • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार उल्लेख गर्न	• नगरभित्र सञ्चालन भएको पहिलो शैक्षिक संस्था स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको परिचय (ने.रा.प्रा.वि. बेल्वाबज्जा) • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्थाहरू (सदशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था)को छोटो परिचय • नगरपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्य पहिचान • नगर भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार	• बारबर्दियाको पहिलो विद्यालय (ने.रा.प्रा.वि.बेल्वाबज्जा)को फोटो प्रर्दशन गर्दै विद्यालय स्थापनाको कथा प्रस्तुत गर्ने • शैक्षिक व्यक्तिको जीवनीको बारेमा तयार गरिएका भिडियो डकुमेन्ट्री वा पावरप्वाइन्ट प्रस्तुत गर्दै उहाँहरूको योगदानको चर्चा गर्ने • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्था (सदशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था)को जानकारीमूलक हातेपुस्तिका (ब्रोसर) अध्ययन गर्न लगाउने • सहकारीले सामाजिक तथा आर्थिक पक्षमा पुऱ्याएको योगदानको बारेमा समूहगत छलफल गराई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • सम्बन्धित सहकारी संस्थाका सम्बन्धित सहकारी संस्थाको अध्ययन भ्रमण गराउने र उक्त संस्थाले गर्दै आएका कार्यहरू र पुऱ्याएका सेवाको जानकारी दिन लगाउने तथा विद्यार्थीहरूलाई मुख्य मुख्य विवरणहरूको टिपोट गर्न लगाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • नगरपालिकाभित्रका वित्तीय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूका व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा उक्त संस्थामा भ्रमण गराई ती संस्थाहरूको परिचय र संस्थाले गरेका कार्यहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न लगाउने	• बारबर्दियाको पहिलो विद्यालय (ने.रा.प्रा.वि. बेल्वाबज्जा)को परिचय दिन लगाएर • नगरभित्रका मुख्य सहकारी संस्था (सदशिव बचत सहकारी संस्था, जनकल्याण दुग्ध सहकारी संस्था र उर्जाशील सहकारी संस्था)को परिचय तथा ती संस्थाले सामाजिक तथा आर्थिक पक्षमा पुऱ्याएको योगदान भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रका वित्तिय संस्था तथा सहकारी संस्थाहरूको परिचय र संस्थाले गरेका कार्यहरूको भन्न लगाएर • वडाभित्रको सहकारी संस्थाले गर्ने कार्यहरू भन्न लगाएर • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार र सेवाको जानकारी दिन लगाएर	१०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूको भ्रमण गराई वा स्वास्थ्य संस्थाका व्यक्तिलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी ती संस्थाबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाका प्रकार र सेवाको जानकारी दिन लगाउने • नगरभित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट आवश्यकताअनुसार सेवा लिने कुराको जानकारी गराउने		

कक्षा ६

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू देखाउन • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको जानकारी प्राप्त गर्न • वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी लिन • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति थाहा पाउन साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका थाहा पाउन • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी हासिल गर्न • नगरपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न	• नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थानहरू • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरूको जानकारी • वडा कार्यालयबाट बालबालिकालाई प्रदान गर्ने सेवा सुविधाको जानकारी • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकाय र अवस्थिति साथै तिनले प्रदान गर्ने सेवा तथा सेवा लिने तरिकाहरू • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाहरूका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे जानकारी • नगरपालिकाको जन प्रतिनिधिहरू नाम र पद	• नक्सा कोर्ने सरल विधि (वर्ग, ग्राफ, ट्रेसिङ, टेम्प्लेट आदि)को प्रयोग गरी नगरपालिकाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाउने र संकेत गर्ने तरिका सिकाउने तथा अभ्यास गर्न लगाउने • वडा कार्यालयबाट जनप्रतिनिधि वा कर्मचारीलाई बोलाइ वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा स्रोत कक्षा लिन लगाउने • उल्लेखित जानकारीको आधारमा वडा कार्यालयबाट प्रदान गर्ने सेवा प्रवाहको सूची निर्माण गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने तथा आवश्यक पुष्ठपोषण दिने • नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायको जानकारी गराउने र अवस्थिति भन्ने • सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्ने • सुरक्षा निकायको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उक्त निकायले प्रदान गर्ने सेवाको जानकारी गराउन लगाउने • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमबारे वडाका पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी जानकारी गराउन लगाउने वा विद्यार्थीलाई वडा कार्यालयमा भ्रमण गराई उक्त वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारीको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • चार्टको माध्यमबाट नगरपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्ने	• नगरपालिकको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थान देखाएको र सङ्केत गरेको अवलोकन गरेर • वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने सेवाको भन्न लगाएर • वडाभित्रका सुरक्षा निकायले प्रदान गर्ने सेवा र सेवा लिने तरिका भन्न लगाएर • वडाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमको जानकारी दिन लगाएर • नगरपालिकाको जनप्रतिनिधिको नाम र पद भन्न लगाएर	२०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• थारूहरूको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन • थारू जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय दिन • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय दिन • थारू जातिले गाउने लोकगीत गाउन • थारू जातिहरूले बजाउने बाजाहरूको पहिचान गर्न र बजाउन • थारू जातिको लोकनृत्य प्रर्दशन गर्न • धार्मिक स्थलको परिचय दिन (भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउतीबजै, नागथान, वनदेवी)	• थारूहरूको भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय • थारू जातिको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको परिचय • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको संक्षिप्त परिचय • थारू जातिले गाउने लोकगीत • थारू जातिले बजाउने बाजाको पहिचान • थारू जातिको लोकनृत्य प्रर्दशन • धार्मिक स्थलको परिचय (भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउतीबजै, नागथान, वनदेवी)	• थारू जातिको भेशभूषा र संस्कृति समेटिएको वृत्तचित्र देखाउने • थारू जातिका प्रमुख चाडपर्वको बारेमा छलफल गराउने • थारू जातिमा जन्मदेखि मृत्युसम्म गरिने विविध संस्कारका बारेमा छलफल र विज्ञमार्फत जानकारी प्रदान गराउने • थारू जातिमा बजाइने विविध बाजाको चित्र प्रदर्शनी गरी तिनको नाम भन्न लगाउने तथा बजाउन प्रेरित गर्ने • थारू जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा बजाउने अभ्यास गराउने। यसको लागि बजाउन जान्ने थारू समुदायका व्यक्तिलाई बाजासहित ल्याएर बजाउन सिकाउने • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको बारेमा छलफल गराउने र संक्षिप्त परिचय दिने • थारू नाच नाच्न जान्ने विद्यार्थीलाई गीत र तालमा नृत्य गर्न लगाउने वा मोबाइल फोनबाट थारूसम्बन्धी गीत बजाएर नृत्य अभ्यास गर्न लगाउने • थारू जातिमा प्रचलित हुर्दुङ्गवा, मघौटा आदि नृत्यका भिडियो क्लिप देखाउने र विद्यार्थीलाई नाच्न प्रेरित गर्ने • चित्र, पोस्टरको प्रयोगबाट धार्मिकस्थल (भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउती बजै, नागथान, वनदेवी) को परिचय दिने • भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउतीबजै, नागथान, वनदेवीमध्ये कुनै एक धार्मिक स्थलको भ्रमण गराउने र अवलोकन गरेका पक्षलाई समेटी उक्त धार्मिक स्थलको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• थारू जातिले लगाउने परम्परागत गहनाको नाम भन्न लगाएर • थारू जातिका प्रमुख चाडपर्वमध्ये कुनै एकको मनाउने तरिका भन्न लगाएर • थारू जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा बजाएको अवलोकन गरेर • थारू जातिले वर्षभरि गर्ने पूजापाठको परिचय दिन लगाएर • थारू नृत्यको अवलोकन गरेर • थारू जातिमा प्रचलित हुर्दुङ्गवा, मघौटा आदि नृत्यको अवलोकन गरेर • भैरव मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, देउठन्वा, मर्वा, फेनापति, देउतीबजै, नागथान, वनदेवीको परिचय दिन लगाएर	३०
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• होमस्टेको परिचय दिन र यसको महत्व भन्न (सतखलुवा र रम्मापुर) • कृषि (मसिना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन व्याज मिसन) र पशुपालन (उन्नत भैंसी, बाख्रा, कुखुरा पालन)को परिचय दिन • बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न	• होमस्टेको परिच र यसको महत्व (सतखलुवा र रम्मापुर) • कुषि र पशुपालनको परिचय • बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पङ्खा)	• सतखलुवा र रम्भापुर होमस्टेको अवलोकन भ्रमण गराउने र प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने • उक्त होमस्टेको महत्व भन्न लगाउने • होमस्टेको परिचय, सञ्चालन विधि, महत्व, सम्भावना र चुनौतिको बारेमा समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीयस्तर तथा घरमा खेती गर्न सकिने मसिना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन व्याज मिसन तथा पशुपालन : उन्नत भैंसी, बाख्रा, कुखुरा पालनको परिचय दिने • उल्लेखित खेती तथा पालन गरिएका क्षेत्रको अवलोकन गराउने र खेती तथा पालन गर्ने तरिका, ध्यान दिनुपर्ने कुरा, हुने फाइदा सम्बन्धमा विवरण तयार गर्न लगाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• सतखलुवा र रम्भापुर होमस्टेको परिचय र महत्व भन्न लगाएर • स्थानीयस्तर तथा घरमा खेती गर्न सकिने मसिना धान, बेसार, मकै मिसन, लसुन व्याज मिसन तथा पशुपालनः उन्नत भैंसी, बाख्रा, कुखुरापालनको परिचय दिन लगाएर • उल्लेखित खेती तथा पालन गरिएको कार्यको अवलोकन गरेर र खेती तथा पालन गर्ने तरिका, ध्यान दिनुपर्ने कुरा, हुने फाइदा भन्न लगाएर	२०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (डोरी बाटने, डोरीका प्रकार र प्रयोजन, हाते पङ्खा)		• उल्लेखित पालन तथा खेतीमध्ये आफ्नो घरमा गर्न खेती तथा पालन गर्न सम्भव भएमा खेती तथा पालन गर्न अभिप्रेरित गर्ने र अभिभावकलाई सहयोग गर्न लगाउने • बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्ने • शिक्षक आफै वा सम्बन्धित स्थानीय स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण गरी आवश्यक सामग्रीको प्रयोग गरी स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री: डोरी बाटने र हाते पङ्खा आदि निर्माण गर्न लगाउने तथा विद्यार्थीलाई समेत सो निर्माण कार्यमा सहभागी गराउने	• बारबर्दियामा पर्यटन व्यवसायको सम्भावना र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न लगाएर • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री: डोरी बाटने र हाते पङ्खा आदि निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	
४	स्वास्थ्य र पोषण	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन र लक्षण भन्न • बैदीमा अवस्थित वैद्यखानाले दिने सेवाका बारेमा जानकार भई सेवा प्राप्त गर्न	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय र लक्षण • बैदीमा अवस्थित वैद्यखानाले दिने सेवाको जानकारी	• सिकलसेलको परिचय र लक्षणका बारेमा स्रोतव्यक्ति आमन्त्रण तथा मल्टिमिडियाको प्रयोग गर्दै स्पष्ट पार्ने • परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय छलफल गर्दै जानकारी दिने • बैदीमा रहेको वैद्यखानाको परिचय दिने • वैद्यखानाबाट प्रदान हुने सेवाका बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने • आवश्यकताअनुसार वैद्यखानाबाट सेवा लिन लगाउने	• सिकलसेल एनिमियाको परिचय दिन लगाएर • परम्परागत उपचारसँग सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाको परिचय दिन लगाएर • बैदीमा रहेको वैद्यखानाको परिचय दिन लगाएर • वैद्यखानाबाट प्रदान हुने सेवाका बारेमा भन्न लगाएर	५
५	प्रकोप तथा विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय दिन • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी दिन • बबई नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान गर्न • वडमा भएका वन र उक्त वनमा पाइने वस्तुको पहिचान गर्न • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व भन्न • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणको परिचय • विपद् पूर्व अपनाइने सजगताको जानकारी • बबई नदी कटान व्यवस्थापनमा गरिएका प्रयास पहिचान • वडामा भएका वन र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न र यसको महत्व • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपणमा सहभागीता • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्धनमा सहभागिता	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपायलाई चित्र तथा वृत्तचित्रको माध्यमबाट जानकारी गराउने • विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सजगतासम्बन्धी वृत्तचित्र वा पोष्टको माध्यमबाट जानकारी गराउने • बबई नदी कटान नियन्त्रण गर्नको लागि गरिएका प्रयासहरूको जानकारी गराउने • वडामा भएका वनको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने • अवलोकन वा ती वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर ती वनमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने (जलस्रोत, खोला, वन्यजन्तु, वनस्पति, खनिज आदि) • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका भन्ने • जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा भन्ने र नर्सरी तयार गर्ने विधि भन्ने • विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिको घर तथा विद्यालयमा रोपण गर्न लगाउने	• विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने उपाय भन्न लगाएर • विपद्पूर्व अपनाउनुपर्ने सावधानी भन्न लगाएर • बबई नदी कटान नियन्त्रणका प्रयास भन्न लगाएर • वडामा भएका वनहरूको नाम भन्न लगाएर • वडाका विभिन्न वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाएर • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटी भन्न लगाएर • जडीबुटी खेतीको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपण गरे नगरेको अवलोकन गरेर	२८

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, महत्व, तरिका भन्न र हरियाली प्रवर्द्धनमा सहभागिता हुन • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा भन्न • विद्यालयमा करेसावारीको निर्माणमा सहभागी हुन • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपाय पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान गरी अभ्यास गर्न • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू भन्न	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माणमा सहभागिता • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुनसक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू पहिचान र अवलम्बन • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपाय पहिचान र अभ्यास • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्य पहिचान • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिका	• विद्यालयमा गरिएको नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरू बिक्री वितरण गर्ने, गर्न लगाउने • वडा क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्न विद्यार्थीलाई लगाउने र सहयोग गर्ने • हरित घर, हरित विद्यालय भन्ने बारेमा विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने • घर वरपरको खाली जग्गा, कौसी, वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरुवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने हरितगृहको परिचय दिने • ऊर्जाको बचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने • विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसाबारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा नै उत्पादन गर्न सकिने कुरा भन्ने र विद्यार्थीहरूलाई घरमसमेत उत्पादन गर्न लगाउने • हरितघर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय दिने • हरियाली प्रवर्द्धन गर्दा हुने महत्व, हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने तरिका भन्ने र विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि) • उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने • जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतको पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा विद्यालयमा आउने खानेपानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने ।	• हरितघर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर • हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्ष भन्न लगाएर • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरे नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • करेसाबारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • हरियाली प्रवर्द्धनको परिचय, यसको महत्व र तरिका भन्न लगाएर • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर • जलप्रदूषण हुने कारणहरू भन्न लगाएर • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू भन्न लगाएर • घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालयमा जलस्रोतको वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर • दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्य सोधेर • नगरपालिकास्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू भन्न लगाएर • वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर	

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• यस्ता विधिअन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मकरूपमा प्रदर्शन गर्ने • दिगो विकासका बारेमा विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटी दिगो विकासको अवधारणा प्रष्ट पार्ने • दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र नगरपालिकास्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पूरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिन • प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकास गर्न • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गर्न	• सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय • प्रभावकारी सञ्चार सीपको विकास • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास	• सामाजिक सञ्जालको सामान्य परिचय दिदै यसको महत्वका बारेमा छलफल गर्दै सिकाइमा सामाजिक सञ्जालको उपयोग कसरी गर्ने भन्ने विषयमा जानकारी दिने • प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकासका उपायको बारेमा खेल विधिको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास समूह क्रियाकलाप गराउदै प्रष्ट पार्ने • उक्त स्वभावसम्बन्धी कुनै एक व्यक्तिको वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको प्रस्फुटन गर्ने अवसर प्रदान गरी स्वमूल्याङ्कन गराउने • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताका आधारमा आफ्नो लक्ष्य किटान गर्ने कार्यको अभ्यास गराउने • लक्ष्य निर्धारणसम्बन्धी कुनै व्यक्तिको वृत्तचित्र प्रदर्शन गर्ने • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान र अभ्यास गराउने	• सामाजिक सञ्जालको परिचय र यसको महत्व भन्न लगाएर • सामाजिक सञ्जालको उपयोग सही तरिकाले गर्ने उपाय भन्न लगाएर • प्रभावकारी सञ्चार सिपको विकासका उपायहरू भन्न लगाएर र सञ्चार गरेको अवलोकन गरेर • असल बोल्ने स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यासको अवलोकन गरेर • प्रतिभा र क्षमताको प्रस्फुटन गरेको अवलोकन गरेर • आफ्नो लक्ष्य किटान गरेको सोधेर • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरण भन्न लगाएर र उक्त आचरणको प्रयोगको अवलोकन गरेर	१५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	• नगरभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालयको स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको जीवनी भन्न • बारबर्दिया नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार गर्न • विष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको सामान्य परिचय, सेवाहरूबारे जानकारी प्राप्त गर्न • खेलाडी केशरी चौधरीको जीवनीबाट प्राप्त शिक्षा लिन	• नगरभित्रको पहिलो माध्यमिक तह सञ्चालन भएको विद्यालय (श्री युवक माध्यमिक विद्यालय)को स्थापना गर्ने व्यक्तित्वहरूको चिनारी (शेरबहादुर भण्डारी, महादेव थारू, फकिरे थारू, मुन्सिराम थारू, भोलीराम थारू र सुकदेव पाठक)को जीवनी • बारबर्दिया नगरभित्र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण तयार • विष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको सामान्य परिचय, सेवाबारे जानकारी • खेलाडी केशरी चौ धरीको जीवनीबाट प्राप्त शिक्षा	• श्री युवक माध्यमिक विद्यालय जोगीगाउँको भिडियो डकुमेन्ट्री वा स्लाइड प्रस्तुत गर्ने • सम्बन्धित विद्यालयको स्थापनामा योगदान गर्ने व्यक्तित्वहरू (शेरबहादुर भण्डारी, महादेव थारू, फकिरे थारू, मुन्सिराम थारू, भोलीराम थारू र सुकदेव पाठक)को जीवनी र योगदानको चर्चा गर्ने । • उहाँहरूको जीवनीको बारेमा तयार पारेको वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने • बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको फोटोसहितको नामावली र विवरण कक्षामा प्रर्दशन गर्ने • विष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको संक्षिप्त परिचय, यसले दिने सेवा र भविष्यको योजनाको बारेमा कक्षामा प्रस्तुतीकरण गर्ने • खेलाडी केशरी चौधरीको जीवनी तयारी गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्ने • केशरी चौधरीको जीवनीबाट प्राप्त शिक्षाको बारेमा छलफल गर्ने • केशरी चौधरी जस्तै आफूलाई लागेको अन्य कुनै व्यक्तिको बारेमा कथा लेख्न लगाउने ।	• विद्यालयको स्थापनामा योगदान गर्ने व्यक्तित्वहरूको योगदान भन्न लगाएर • बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरूको विवरण भन्न लगाएर • विष्णु-धनी बहुप्राविधिक शिक्षालयको संक्षिप्त परिचय, यसले दिने सेवा भन्न लगाएर • खेलाडी केशरी चौधरीको जीवनीबाट प्राप्त गरेको शिक्षा भन्न लगाएर	१०

कक्षा ७

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल देखाउन • नगर गौरवका आयो जनाहरूको परिचय दिन • नगर गौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँ तथा टोलमा संचालनमा आएका र नयाँ आयोजनाको जानकारी दिन	• जिल्लाको नक्सा कोर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक स्थल • नगर गौरवका आयोजनाको परिचय • नगर गौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँटोलमा सञ्चालनमा आयोजनाको जानकारी • नगरको शैक्षिक अवस्था	• नक्सा निर्माण गर्ने विभिन्न विधिको प्रयोग गरी बर्दिया जिल्लाको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • जिल्लाको नक्सामा आफ्नो नगरपालिका तथा जिल्लाभित्रका अन्य नगरपालिकामा पर्ने मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउने अभ्यास गराउने • आफ्नो नगर गौरवका आयोजनाको परिचय दिने • आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिकाको बारेमा छलफल गराउने	• बर्दिया जिल्लाको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • जिल्लाको नक्सामा मुख्य मुख्य स्थान, नदी, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थललाई सङ्केतमा देखाउन सके नसकेको अवलोकन गरेर • आफ्नो नगर गौरवका आयोजनाहरूको परिचय दिन लगाएर	२०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• नगरको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूबारे जानकारी प्राप्त गर्न • नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाको बारेमा भन्न । • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया भन्न	• नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूबारे जानकारी • नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधा • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया	• नगर गौरवका आयोजनामध्ये आफ्नो गाउँटोलमा सञ्चालनमा आएका र नयाँ आयोजनाको बारेमा जानकारी गराउने • उक्त आयोजनाबाट हुने फाइदाको बारेमा जानकारी गराउने • नगरपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था (महिला र पुरुषको साक्षरता दर), उपलब्धि, विद्यालय, अन्य शैक्षिक संस्था) आदिको सम्बन्धमा जानकारी गराउने • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रमको बारेमा सम्बन्धित नगरपालिकाको शिक्षा हेर्ने प्रमुख व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने • नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवा सुविधाको बारेमा नगर पालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन लगाउने • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रियाको बारेमा चार्ट प्रदर्शन गरी जानकारी प्रदान गर्ने	• आयोजना सञ्चालनमा स्थानीय समुदायको भूमिका भन्न लगाएर • नगर आयोजनाबाट हुने फाइदा भन्न लगाएर • नगरपालिकाभित्रको शैक्षिक अवस्था वर्णन गर्न लगाएर • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका तथा युवाका लागि तयार गरेका कार्यक्रम भन्न लगाएर • नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने सेवासुविधा भन्न लगाएर • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया प्रस्तुत गर्न लगाएर	
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• राजी र वादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन • राजी र वादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी दिन • राजी र वादीले गाउने गीतको अभ्यास गर्न • राजी र वादीले बजाउने बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न • राजी र वादीले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न	• राजी र वादीको इतिहास, भेषभुषा र चाडपर्वको परिचय • राजी र बादीहरूको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको संक्षिप्त जानकारी • राजी र बादीहरूले गाउने गीतहरूको अभ्यास • राजी र बादीहरूले बजाउने बाजाहरूको परिचय र बजाउने अभ्यास • राजी र बादीहरूले गर्ने लोकनृत्यहरूको अभ्यास	• चित्र, पोष्टर वा वृत्तचित्र वा अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी राजी र वादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिने • राजी र वादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृतिको लागि सम्बन्धित स्थानमा भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी दिन लगाउने • सम्बन्धित राजी र वादीलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी वा राजी र वादी सामुदायबाट अध्ययनरत विद्यार्थी भए उनीरुलाई नै स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गरी उनीहरूले गाउने गीतको अभ्यास गर्न लगाउने • सम्बन्धित राजी र वादीलाई उनीहरूले बजाउने बाजासहित विद्यालयमा आउन आमन्त्रण गरी ती बाजाको परिचय दिन र बजाउने अभ्यास गर्न लगाउने • सम्बन्धित राजी र वादीलाई आमन्त्रण गरी उनीहरूले गर्ने लोकनृत्यको अभ्यास गर्न लगाउने	• राजी र वादीको इतिहास, भेषभूषा र चाडपर्वको परिचय दिन लगाएर • राजी र वादीको रीतिरिवाज र धर्म संस्कृति भन्न लगाएर • राजी र वादीले गाउने गीत गाएको अवलोकन गरेर • राजी र वादीले बजाउने बाजाहरू बजाउन लगाएर • राजी र वादीले गर्ने नृत्यको अभ्यास गरेको अवलोकन गरेर	३०

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय दिन र आर्थिक महत्व पहिचान गर्न • स्थानीय कृषि उत्पादन (धान प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि जान्न र व्यवाहारमा उतार्न • स्थानीय बीउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्न र अवलम्बन गर्न • स्थानीय बीउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीहरूको पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीहरू निर्माण गर्न (सुप्पो, छिटनी, बेर्री)	• सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र आर्थिक महत्व पहिचान • स्थानीय कृषि उत्पादन विधि • स्थानीय बीउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका • स्थानीय बीउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको पहिचान र अवलम्बन • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (सुप्पो, छिटनी, बेर्री)	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाई आयोजना, ब.रा.नि.को परिचय र आर्थिक महत्वको बारेमा छलफल गराउने • उल्लेखित स्थानहरूमा सम्भव भएसम्म विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई तिनीहरूको परिचय र महत्व सम्बन्धमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • स्थानीय कृषि उत्पादन (धान प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधिको जानकारी गराउने र सोही कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी हुन प्रेरित गर्ने • स्थानीय बीउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्ने र घरमा हुने बीउबिजन संरक्षण गर्न सहभागी हुन प्रेरित गर्ने • स्थानीय बीउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीको जानकारी गराउने • सुप्पो, छिटनी, बेर्री जस्ता हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्नको लागि सम्बन्धित स्थानीय स्रोतव्यक्ति वा शिक्षक स्वयंले निर्माणको लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्ने अभ्यास गराउने । • विद्यार्थीहरूलाई सोही हस्तकलाका सामग्रीण निर्माण गर्ने परियोजना कार्य दिने	• सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, र ानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, ब.रा.नि.को परिचय र आर्थिक महत्व भन्न लगाएर • स्थानीय कृषि उत्पादन (धान प्रशोधन उद्योग, मसला खेती, कृषि उपकरण) विधि भन्न लगाएर तथा सोही कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय बीउबिजन संरक्षण गर्ने तरिका भन्न लगाएर • घरमा हुने बीउबिजन संरक्षण गर्न सहभागी भए नभएको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • स्थानीय बीउबिजन भण्डारणका परम्परागत शैलीहरूको जानकारी गराउन लगाएर • सुप्पो, छिटनी, बेर्री जस्ता हस्तकलाका सामग्री निर्माण गरेको अवलोकन गरेर	२०
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्न • आर.सि. सिकलसे ल अस्पतालको परिचय र यसले दिने सेवाको जानकारी दिन • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्ष भन्न • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय दिन र सेवा लिन	• सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण • आर.सि. सिकलसेल अस्पतालको परिचय र यसले दिने सेवा • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय र सेवा	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी सिकलसे लको वर्तमान अवस्था र कारण भन्ने • आर.सि. सिकलसेल अस्पतालको परिचय र यसले दिने सेवाहरूको जानकारी गराउने • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्षको जानकारी गराउने • विद्यालयमा सेनिटरी प्याडसम्बन्धी सेवा सुविधाको जानकारी गराउने • स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवाहरूको दिने । यसको लागि सम्बन्धित स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थामा भ्रमण गराई वा उक्त संस्थाको प्रतिनिधिलाई विद्यालयमा बोलाई संस्थाको परिचय र प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा जानकारी दिन लगाउने	• सिकलसेलको वर्तमान अवस्था र कारण भन्न लगाएर • आर.सि. सिकलसेल अस्पतालको परिचय दिन लगाएर • आरसी सिकलसेलले दिने सेवाहरूको भन्न लगाएर • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनको नीतिगत पक्ष भन्न लगाएर • विद्यालयमा सेनिटरी प्याड सम्बन्धी सेवा सुविधाको जानकारी भए नभएको र ती से वा लिए नलिएको अवलोकन गरेर	५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• उक्त संस्थाबाट आवश्यकता अनुसार सेवा लिन सकिने जानकारी गराउने	• स्थानीय स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा भन्न लगाएर	
५	प्रकोप, वातावरण र हरित विद्यालय	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय भन्न • वडास्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न र सहभागी हुन • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्य भन्न • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्न • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न • हरितघर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा महत्व भन्न • घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजार ीकरण गर्न • घरायसी उपयोग भइसके को पानीको व्यवस्थापन अन्तर्गत सोकपिट निर्माण गर्न र करेसाबारीमा उपयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल बनाउन र उपयोग गर्न	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपाय • वडास्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास र सहभागिता • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्य • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था • हरितघर तथा विद्यालय आवश्यकता तथा महत्व • घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबार ीमा उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोग • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान	• स्थानीय तहमा घट्न सक्ने सम्भाव्य विपद्का बारेमा विद्यार्थीलाई कक्षामा भन्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको सूची तयार गरी कक्षामा छलफल गर्ने • विपद् पूर्व तयारीको अभ्यास गराउने • वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्ने र विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाले गरेका कार्यहरू भन्ने • वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदाका बारेमा छलफल गर्ने • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्ने • वडाभित्रका सामुदायिक वनमध्ये कुनै एक वनको भ्रमण गराई उक्त वनमा रहेका वस्तुको विवरण तयार गरी कक्षमा प्रस्तुत गर्न लगाउने • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्ने • हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्ने • विद्यालय हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रमको योजना निर्माण गरी लागू गराउने (जन्म दिनको अवसरमा बालबालिकाले विद्यालयमा बिरुवा रोप्ने अभ्यास गराउने) • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा रहेका नमूना हरित विद्यालयको अवलोकन भ्रमण गराउने • नमूना हरित विद्यालयका डकुमेन्ट्री प्रदर्शनी गर्ने • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरणको महत्वका बारेमा छलफल गराउँदै प्रष्ट पार्ने • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापनअन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबारीमा उपयोग गर्ने तरीकाको प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने	• स्थानीय तहमा घट्न सक्ने सम्भाव्य विपद्हरू भन्न लगाएर • विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू प्रस्तुत गर्न लगाएर • विपद् पूर्व तयारीको अभ्यासको अवलोकन गरेर • वडास्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न लगाएर • विपद् व्यवस्थापनमा संलग्न सामाजिक संस्थाहरूले गरेका कार्यहरू भन्न लगाएर • वातावरण स्वच्छ राख्दा हुने फाइदा भन्न लगाएर • वडाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय, महत्व, फाइदा भन्न लगाएर • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न लगाएर • हरितघर र विद्यालयको अर्थ भन्न लगाएर • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण गरेको अवलोकन गरेर र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिन लगाएर • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन अन्तर्गत सोकपिट निर्माण र करेसाबार ीमा उपयोगको अवलोकन गरेर • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको अवलोकन गरेर	२८

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न		• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गँड्यौले मल निर्माण र उपयोगको छलफल गर्ने • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बारे छलफल गराउने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान र सहभागिता विषय अन्तरक्रिया सञ्चालन गर्ने	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाएर • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका भन्न लगाएर	
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग गर्न • असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग गर्न • घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास गर्न • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गरी सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न	• सामाजिक सञ्जालको महत्व र उचित प्रयोग • असल नागरिक हुन आवश्यक सिप पहिचान गरी प्रयोग • घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान ,अभ्यास र प्रदर्शन	• सामाजिक सञ्जालको परिचय र उदाहरण भन्न लगाउने • सामाजिक सञ्जालको महत्व भन्ने र उचित प्रयोग गर्ने तरिका भन्ने • असल नागरिक हुन आवश्यक सिपहरूको पहिचान गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • पहिचान गरिएका सिपको प्रयोग गर्ने अभ्यास गराउने • घर/विद्यालयमा हुने सामान्य विवाद र झगडामा मध्यस्थता गर्ने सिपको विकाससम्बन्धी वृत्तचित्र प्रस्तुत गर्ने र मध्यस्थताको भूमिका अभिनय गराउने • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गराउने • प्रत्येक विद्यार्थीहरूलाई आ-आफ्नो प्रतिभा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आफूले लिएको लक्ष्य भन्न लगाउने • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यकासाथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गराउने र सोको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न लगाउने र यसको लागि आवश्यक पृष्ठपोषण भूमिका अभिनय गर्ने	• सामाजिक सञ्जालको परिचय दिन लगाएर • सामाजिक सञ्जालको महत्व भन्न लगाएर र उचित प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • असल नागरिक हुन आवश्यक सिपको भन्न लगाएर • पहिचान गरिएका सिपको प्रयोगको अवलोकन गरेर • असल स्वभावको प्रदर्शन गरेको अवलोकन गरेर • जीवनमा आफ्नो लक्ष्य भन्न सके नसकेको अवलोकन गरेर • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरेको अवलोकन गरेर • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणलाई व्यवहारमा अवलम्बन गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१५

क्रस	क्षेत्र/एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिदहरु जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइते हरुको परिचय र उनीहरूको योगदान बारे चर्चा गर्न	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिदहरु, जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरुको परिचय र उनीहरूको योगदान • नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय र क्याम्पसले पुऱ्याएको योगदान	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिदहरू तथा जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरुको विवरण चित्रसहित प्रस्तुत गर्ने • सहिदहरूका सपनालाई सूची तयार गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्ने • सहिद परिवारसँग भेटघाट गराई समूहगत रूपमा आफ्ना अनुभव कक्षामा व्यक्त गर्न लगाइ छलफल गराउने • सहिद पार्कको भ्रमण गराउने	• बारबर्दिया नगरभित्रका सहिदहरू जनयुद्ध, जनआन्दोलनका घाइतेहरुको परिचय र उनको योगदान भन्न लगाएर • नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय र क्याम्पसले पुऱ्याएको योगदान भन्न लगाएर	१०
		• नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय दिन र क्याम्पसले पुऱ्याएको यो गदान वर्णन गर्न • कालीराम चौधरीको जीवनी र योगदान भन्न • नेपालकै पहिलो सिकलसेल अस्पताल आर.सी.थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको परिचय दिन र यसले प्रदान गर्दै आएका सेवाहरू पहिचान गरी आवश्यक सेवा लिन	• कालीराम चौधरीको जीवनी र योगदान • नेपालकै पहिलो सिकलसेल अस्पताल आर.सी. थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको परिचय र यसले प्रदान गर्दै आएका सेवाहरू	• वृत्तचित्र वा चित्रबाट नगरभित्र पहिलो क्याम्पसको परिचय दिने र क्याम्पसले पुऱ्याएको योगदान छलफल गराउने • कालीराम चौधरीको फोटोसहितको तयार गरेको जीवनी चार्ट कक्षामा टाँस गरी उनको योगदानमा छलफल गर्ने • आर.सी. थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको डकुमेन्ट्री कक्षामा प्रर्दशन गर्ने • यसले दिने सेवाको ब्रोसर अध्ययन गर्न लगाइ छलफल गर्ने • अस्पताल भ्रमण गराइ प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने	• कालीराम चौधरीको योगदान भन्न लगाएर • आर.सी. थारु स्मृती मेमोरियल अस्पतालको परिचय र यसले प्रदान गर्ने सेवा भन्न लगाएर	

कक्षा ८

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१	हाम्रो बारबर्दिया	• प्रदेशको नक्सा कोर्न र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य घटनाहरू देखाउन • बारबर्दियाको विगत र वर्तमान (कन्द्रा आन्दोलन, मल्ल राजाको भ्रमण, मौजा सञ्चालन, कुलापानीको इतिहास, कन्या राजाको दरवार (थानफेना), थुमनी भकारी फोर आन्दोल, हरिहर (वनघुस्री) जानकारी हासिल गर्न • नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार भन्न • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लिन • नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन (बारबर्दिया शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, बरघर ऐन, बारबर्दिया विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, बारबर्दिया सहकारी ऐन)	• प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका र मुख्य मुख्य घटनाको अवस्थिति • बारबर्दियाको विगत र वर्तमान (कन्द्रा आन्दोलन, मल्ल राजाको भ्रमण, मौजा सञ्चालन, कुलापानीको इतिहास, कन्या राजाको दरवार (थानफेना), थुमनी भकारी फोर आन्दोलन, हरिहर (वनघुस्री) जानकारी • नगरसभाको बैठक बस्ने तरिका काम कर्तव्य र अधिकार • नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी • नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी (बारबर्दिया शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, बरघर ऐन, बारबर्दिया विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, बारबर्दिया सहकारी ऐन)	• नक्सा बनाउने विधिअनुसार प्रदेशको नक्सा कोर्ने अभ्यास गराउने • प्रदेश तथा आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्य मुख्य घटनालाई नक्सा तथा समय रेखामा देखाउने अभ्यास गराउने • चित्र तथा पोष्टर, पावरप्वाइन्टबाट बारबर्दियाको विगत र वर्तमान (कन्द्रा आन्दोलन, मल्ल राजाको भ्रमण, मौजा सञ्चालन, कुलापानीको इतिहास, कन्या राजाको दरवार (थानफेना), थुमनी भकारी फोर अन्दोलन, हरिहर (वनघुस्री) जानकारी गराउने • नगरसभाको जानकारी गराउने र बैठक बस्ने तरिकामा छलफल गराउने • नगरसभाको बैठकको अभिनय गराउने • नगरसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी गराउने • नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी नगर कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन लगाउने • नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन लगाउने जसअन्तर्गत निम्न ऐनहरूको जानकारी दिन लगाउने- बारबर्दिया शिक्षासम्बन्धी कार्यविधि, बरघर ऐन, बारबर्दिया विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, बारबर्दिया सहकारी ऐन)	• प्रदेशको नक्सा कोरेको अवलोकन गरेर • प्रदेश तथा आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्य मुख्य घटनालाई नक्सा तथा समय रेखामा देखाउन लगाई त्यसको अवलोकन गरेर • बारबर्दियाको विगत र वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन लगाएर • नगरसभाको परिचय र बैठक बस्ने तरिकामा भन्न लगाएर • नगरसभाको बैठकको अभिनय गरेको अवलोकन गरेर • नगरसभाले गर्ने काम, कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर • कार्यपालिका, व्यवस्थापिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार भन्न लगाएर • नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन लगाएर	२०

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	• परम्परागत संगठन प्रणाली -बरघर)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • ब्राह्मण क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • मुस्लिम समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय भन्न • हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी, बालीघरे, कमैया) भन्न • असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय भन्न र अपनाउन	• परम्परागत संगठन प्रणाली -बरघर)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • ब्राह्मण क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • मुस्लिम समुदायको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपाय • हाम्रा समाजिक समस्या र समाधानका उपाय (कमलरी, बालीघरे, कमैया) • असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपाय, पहिचान र अवलम्बन	• बरघर प्रणालीका बारेमा जानकार व्यक्तिलाई बोलाइ स्रोत कक्षा सञ्चालन गर्ने • बरघर प्रणालीको काम, कर्तव्य र समाजमा पुऱ्याएको योगदानको बारेमा छलफल गर्ने • बरघर बखेरी, जुट्याल्हा र कचहरी आदिको अवलोकन गराउने • ब्राह्मण तथा क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको जानकारी दिन सम्बन्धित व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी वा शिक्षकले नै चित्र वा वृत्तचित्रको माध्यमबाट ती समुदायको संस्कृति र संस्कारको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायमा छलफल गराउने • मुस्लिम बस्तीको भ्रमण गराउने र उनीहरूको संस्कार र संस्कृतिको बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउन लगाउने • भ्रमणको क्रममा थाहा भएका कुरालाई कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • कम्लहरी प्रथा, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथाले समाजमा निम्त्याएको समस्या र समाधानका उपायका बारेमा समूहगत रूपमा छलफल गराउने र प्रस्तुत गर्न लगाउने • नगरभित्रका विभिन्न जातजातिको असल संस्कृतिको पहिचान गरी ती असल संस्कृति हस्तान्तरणका उपायहरूका बारेमा समूहगत छलफल गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने र अवलम्बन गर्न प्रेरित गर्ने	• बरघर प्रणालीको परिचय दिन लगाएर • बरघर प्रणालीको काम, कर्तव्य र समाजमा पुऱ्याएको योगदान भन्न लगाएर • ब्राह्मण तथा क्षेत्रीको संस्कार, संस्कृतिको परिचय, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायमा प्रस्तुत गर्न लगाएर • मुस्लिमको संस्कार र संस्कृतिको भन्न लगाएर • कम्लहरी, बालीघरे प्रथा, कमैया प्रथाले समाजमा निम्त्याएको समस्या र समाधानका उपाय भन्न लगाएर • नगरभित्रका विभिन्न जातजातिको असल संस्कृतिको पहिचान गरेको अवलोकन गरेर असल संस्कृतिको अवलम्बन गरे, नगरेको अवलोकन गरेर	३०
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	• परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय दिन र महत्व भन्न • आरन र कलको परिचय दिन र कार्यप्रक्रिया भन्न • बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्ष पहिचान गर्न • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण गर्न (कुमाले, मादल)	• परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व • आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न • बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू पहिचान • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री निर्माण (कुमाले, मादल)	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरी परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व भन्ने • विद्यार्थीहरूलाई आरन र कल भएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त प्रविधि सञ्चालन गर्ने व्यक्तिलाई आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न लगाउने • बालीघरे प्रथाको जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी उक्त प्रथाको असल र सुधार गर्नुपर्ने पक्षको बारेमा जानकारी गराउन लगाउने • स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री (कुमाले र मादल)हरू निर्माण गर्ने स्थानमा विद्यार्थीलाई भ्रमण गराउने र ती सामग्री निर्माण गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने	• परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको परिचय र महत्व भन्न लगाएर • आरन र कलको परिचय र कार्यप्रक्रिया भन्न लगाएर • बालीघरे प्रथाको असल र सुधार गर्नु पर्ने पक्षको बारेमा प्रस्तुत गर्न लगाएर • कुमाले र मादल निर्माण कार्यमा सहभागी भएको र निर्माण सिप विकास भए, नभएको अवलोकन गरेर	२०

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान गर्न • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना भन्न	• नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती पहिचान • पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना	• उक्त कार्यबाट भएको सिकाइ सम्बन्धमा छलफल गर्न लगाउने • नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौतीको सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट जानकारी गराउने • नगरपालिकाको योजना शाखाका प्रमुखलाई आमन्त्रण गरी पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धन, व्यवसाय विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरणका लागि नगरको योजना भन्न लगाउने	• नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसाय विकासका अवसर र चुनौती भन्न लगाएर	
४	स्वास्थ्य, पोषण र सरसफाइ	• सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि भन्न • सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व भन्न	• सिकलसेल रोगको रोकथाम र उपचार विधि • सुनौला हजार दिनको परिचय र महत्व	• सिकलसेल रोग रोकथाम गर्न आवश्यक योजनाको विषयमा छलफल गर्दै बुँदा टिपोट गर्न लगाउने • सिकलसेल रोग रोकथाम गर्नको लागि विद्यार्थीले, समुदायले र नगरले गर्नसक्ने कार्य तयार पार्न लगाउने • सिकलसेलको उपचारमा नगरपालिकाले गरेका प्रयासको जानकारी गराउने • चित्र तथा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सुनौलो हजार दिनको परिचय र महत्वको बिषयमा लघु सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने र गर्न लगाउने	• सिकलसेल रोग रोकथाम गर्नको लागि विद्यार्थीले, समुदायले र नगरले गर्नसक्ने कार्यहरू तयार गरी भन्न लगाएर • सिकलसेलको उपचारमा नगरपालिकाले गरेका प्रयास भन्न लगाएर • सुनौलो हजार दिनको परिचय र महत्व प्रस्तुत गर्न लगाएर	५
५	विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता हुन • नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी हासिल गर्न र सहभागी हुन • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका	• स्थानीयस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागिता • नगरस्तरमा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको जानकारी र सहभागी • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका • वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान	• विपद् जोखिम न्यूनीकरणका उपायको बारेमा छलफल गर्ने • स्थानीय जोखिम तथा विपद् व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थीहरूको भूमिका बारे अभिनय/अभ्यास गर्न लगाउने • स्थानीयस्तरका विपद् व्यवस्थापनमा विद्यार्थीको सहभागिता (बबई बाढी, जङ्गली जीवजन्तु र मानव बीचको द्वन्द्व र आगलागी)का बारेमा कक्षाकोठामा अन्तरक्रियाा सञ्चालन गर्ने • नगरस्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका अभ्यासको सूची प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका बारेमा छलफल गर्ने	• स्थानीस्तरमा हुने विपद् व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नगरस्तरका विपद् व्यवस्थापनका लागि गरिएका प्रयास भन्न लगाएर • विपद् व्यवस्थापनमा रेडक्रसको भूमिका भन्न लगाएर • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणसम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था भन्न लगाएर	

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
५	विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	• वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग भन्न र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण गर्न • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू पहिचान गर्न • हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी गरी ती उपाय अवलम्बन गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न	• खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण • घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्न, उपयोग र प्रयोग गर्न तथा यसको बजारीकरण • हरित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थी इको क्लबको भूमिका पहिचान र अवलम्बन • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्ष पहिचान • हरित विद्यालयको प्रवर्द्धन गर्ने उपायको खोजी • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी • आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन र उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन अन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ् तथा पिट कम्पोष्टिङ् गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान तथा प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी	• वडाअन्तर्गत रहेका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रणसम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने तथा पालना गर्ने गराउने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने तथा ती कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वन क्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने तथा जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने • उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने • यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, बेर्ना उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतअनुसार स्थानीयस्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्ना वृक्षारोपणमा प्रयोग गर्ने • वृक्षारोपण गरेका बिरुवाको आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने • दिगो विकासका लक्ष्यहरू पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीयस्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यमा छलफल गराउने • दिगो विकासका लक्ष्य पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासमा छलफल गराउने • इको क्लबको परिचय दिने • हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबले गर्नसक्ने क्षेत्रमा छलफल गराउने • इको क्लबको गठन विधि, कार्यसमिति, उपसमित गठन प्रक्रिया र प्रत्येक समिति, उपसमितिले गर्ने कार्य तथा भूमिकामा छलफल गराउने	• वडामा भएका वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय सरकारको भूमिका भन्न लगाएर • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण तथा जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए, नभएको अवलोकन गरेर • जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदा भन्न लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयास भन्न लगाएर • इको क्लबको परिचय दिन लगाएर • इको क्लबको गठन प्रक्रिया भन्न लगाएर • इको क्लबले हरित विद्यालय प्रवर्द्धन गर्न निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिका भन्न लगाएर • हरितघर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत पक्षको परिचय दिन लगाएर	२८

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• आकाशे पानी सङ्कलन विधि भन्न, सङ्कलन गर्न र उपयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका भन्न • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू पहिचान गरी प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको खोजी गर्न		• हरितघर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू (हरियाली प्रवर्द्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने • यी कार्यको विद्यार्थी तथा विद्यालयको भूमिका पहिचान गर्ने र सहभागी हुने • हरितघर, विद्यालय तथा दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्ध भन्न लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्द्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले निर्वाह गर्नुपने भूमिकामा छलफल गर्ने • पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उपायमा छलफल गराउने जस्तोः पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, वैकल्पिक पानीको व्यवस्थापन गर्ने (आकाशे पानी), भूमिगत जलभण्डारको रिचार्ज गर्ने, सरसफाइ व्यवस्थापन गर्ने, आकाशे पानीको सङ्कलन गर्ने आदि) • आकाशे पानीको सङ्कलन गर्ने विधि भिडियोसहित प्रदर्शन गर्ने वा आकाशे पानी सङ्कलन गरेको अवलोकन गराउने (वर्षा, ट्याङ्की, प्रशोधन, प्रयोग) • घरायसी फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने विधिमा छलफल गराउने • घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ् (भाडामा मल बनाउने) र पिट कम्पोष्टिङ् (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने) विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने • उक्त विधिअनुसार विद्यालयमा बिन र पिट कम्पोष्टिङ् विधिबाट कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीलाई सहभागी गराउने • उक्त विधिबाट तयार भएको मल आवश्यकताअनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्प खेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने	• यी पक्षको कार्यान्वयन गर्न निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिका भन्न लगाएर • पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तरिका सोधेर • आकाशे पानी सङ्कलन र प्रयोग गर्ने तरिका भन्न लगाएर • आकाशे पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर • विद्यालय तथा घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिका भन्न लगाएर • बिन र पिट कम्पोष्टिङ् गर्ने तरिका भन्न लगाएर • बिन र पिट कम्पोष्टिङ् विधिबाट मल बनाएको अवलोकन गरेर • वडा र नगरपालिका क्षेत्रमा प्रदूषण न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका भन्न लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाएर	

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				• वडा तथा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, सङ्घसंस्था र नगरपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने • नगरपालिकाको प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका कार्यहरू र प्रभावकारी बनाउने उपाय भन्न लगाउने		
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	• सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी गर्न • हाम्रो समुदाय र नगर पालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताको बोध गर्न • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायको खोजी गर्न • आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास गर्न • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास गर्न • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन गर्न	• सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायको खोजी • हाम्रो समुदाय र नगर पालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताको बोध • जीवनमा असल र सफल बन्ने उपायहरूको खोजी • आत्मविश्वास र निर्णय लिन सक्ने क्षमताको विकास • असल स्वभावको प्रयोग गर्दै खुसी र सुखी हुने बानीको अभ्यास • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन	• सामाजिक सञ्जालको प्रयोग कति ठीक कति बेठिक भन्ने शीर्षकमा वादविवाद गर्न लगाउने • सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसको प्रभाव र यसबाट बच्न अपाउनुपर्ने पक्षसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामग्री प्रयोग गरी जानकारी गराउने • हाम्रो समुदाय तथा नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिताका बारेमा छलफल गराउने । कर्तव्य, जिम्मे वारी तथा जवाफदेहिता बताइदिने • समाज र नगरपालिकामा रहेका असल व्यक्तिसँग अन्तवार्ता लिन लगाउने तथा छलफल गराउने • सार्थक जीवन बाँच्ने व्यक्तिसँग भेटघाट र उनीहरूको आत्मवृत्तान्त सुनाउन लगाउने • सकारात्मक सोच र आत्मविश्वाससँग सम्बन्धित कथाहरूको प्रस्तुति गर्ने • एउटा निर्णयले जीवनको मोडमा आएको (सकार ात्मक र नकारात्मक) परिवर्तनका सम्बन्धमा वास्तविक घटना/कथाको प्रस्तुति गर्ने र सुझाव प्रस्तुत गर्ने • शिक्षकले आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ् कनको साधन प्रयोग गरी लेखाजोखा गर्ने तथा विद्यार्थीहरूलाई समेत आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गराउने • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको अभ्यास र प्रदर्शन गर्ने	• सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसको प्रभाव र यसबाट बच्न अपाउनुपर्ने पक्ष भन्न लगाएर • हाम्रो समुदाय र नगरपालिकाप्रति आफ्नो कर्तव्य र जवाफदेहिता भन्न लगाएर • समाज र नगरपालिकामा रहेका असल मानिसका असल बानी बताइ तिनको अवलम्बन गरेको अवलोकन गरेर • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ अघि बढ्ने क्षमताको लेखाजोखा गरेर • परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरण भन्न लगाएर र अवलम्बन गरे नगरेको अवलोकन गरेर	१५

क्रस	क्षेत्र/ एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	मुख्य विषयवस्तु र विस्तृतीकरण	सम्भावित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. को परिचय दिन र उत्पादित वस्तुको जानकारी लिन • थारू भाषा उत्थान मञ्च, (गोचाली परिवार) को सामान्य परिचय र कार्यहरू भन्न • बारबर्दियाको प्रथम उपमेयरको जीवनी र योगदान भन्न • बारबर्दियाका प्रथम मेयरको जीवनी र योगदान भन्न	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. को परिचय र उत्पादित वस्तुको जानकारी • थारू भाषा उत्थान मञ्च (गोचाली परिवार)को सामान्य परिचय र कार्य • बारबर्दियाको प्रथम उपमेयरको जीवनी र योगदान • बारबर्दियाका प्रथम मेयरको जीवनी र योगदान	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. मा कार्यरत कुनै प्रतिनिधि आमन्त्रण गरी उक्त सहकारी संस्थाले गर्ने काम र प्रदान गर्ने सेवाहरू भन्न लगाउने • बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. ले समाज विकासमा के कस्तो प्रभाव पारेको छ भन्ने विषयमा प्रतिवेदन लेख्न लगाउने • थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल (गोचाली परिवार)का कार्यहरू भन्ने • थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल (गोचाली परिवार)ले हाम्रो समाजमा खेलेको भूमिका विषयमा वक्तृत्वकला सञ्चालन गर्न लगाउने • गोचाली परिवारले प्रकाशन गरेका पत्रिकाको अध्ययन गर्न लगाउने • गोचाली परिवारको बारेमा जानकार व्यक्तिलाई स्रोत व्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी अन्तरक्रिया गर्न लगाउने • बारबर्दियाको मेयर र उपमेयरको जीवनीको भिडियो वा कथाको माध्यमबाट कक्षा प्रस्तुत गर्ने वा सम्बन्धित मेयर तथा उपमेयरलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी आआफ्नो जीवनी भन्न लगाउने • उनीहरूमा भएका असल पक्ष पहिचान गरी अवलम्बन गर्न प्रेरित गर्ने	• बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. ले गर्ने काम र प्रदान गर्ने सेवाहरू भन्न लगाएर • बुढान साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि. ले समाज विकासमा पारेको प्रभाव भन्न लगाएर • थारू भाषा उत्थान मञ्च नेपाल (गोचाली परिवार)का कार्यहरू भन्न लगाएर • बारबर्दियाको मेयर र उपमेयरको जीवनी भन्न लगाएर • मेयर र उपमेयरका राम्रा पक्ष भन्न लगाएर	१०

सम्भावित परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य

कक्षा ४

१. नगरपालिकाका वडागत महिला र पुरुषको विवरणको चार्ट तयार गरी कक्षामा टाँस गर्नुहोस् ।

२. आफूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वको बारेमा आफ्नो अभिभावकसँग सोधपुछ गरी तलका बुँदाको आधारमा तालिका बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । (चाडपर्वको नाम, चाडपर्व परेको महिना र गते, उक्त चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप आदि)

३. समूहगत रूपमा कार्य विभाजन गरी नजिकमा पर्ने धार्मिक स्थलको भ्रमण गरी धार्मिक स्थल रहेको ठेगाना, परिचय, गरिने क्रियाकलाप, महत्व आदिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. तपाईंको गाउँटोलमा पाइने हस्तकलाका सामग्री के के छन् सङ्कलन गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । ती सामग्री बनाउने तरिका र उपयोगितासम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. घरमा हस्तकलाबाट निर्माण गर्न सकिने विभिन्न सामग्री मध्ये अभिभावकको सहयोगमा कुनै एक हस्तकलाको सामग्री (डोक्नी, पैवा, भौका, जाल डोको, ढकिया) निर्माण गर्नुहोस् । उक्त सामग्री निर्माण गर्दा चाहिने कच्चा पदार्थ, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग तथा उपयोगिता आदिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । कक्षामा उक्त सामग्री प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

६. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट आफ्नो नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु र चराको महत्व तथा संरक्षण गर्ने तरिका समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

७. घर वरपरको खाली जमिन, करेसाबारीमा उपयोगी बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गर्नुहोस् । बिरुवा हुर्काउनका लागि आवश्यक पर्ने तत्व (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब एक महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गरी प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. घर तथा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिका अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालय तथा स्नानघरबाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिका (आफू, आफ्नो परिवार, विद्यालय)लाई प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के-के प्रगति भयो ? संक्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. समाजका असल व्यक्तिले गरेका कार्यको सूची तालिकामा तयार गर्नुहोस् । ती असल कार्य मध्ये आफूले गर्नसक्ने कार्य छनोट गरी कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा के-के पक्षमा सुधार भयो ? प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. वडाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थामध्ये कुनै एक स्वास्थ्य संस्थाको बारेमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । उक्त निबन्धमा संस्थाको परिचय, प्रदान गर्ने सेवालाई समेट्नुहोस् ।

कक्षा ५

१. बारबर्दिया नगरपालिकाको नक्सा बनाई निम्नलिखित स्थान भर्नुहोस् :
(बबई नदी, सत्खलुवा ताल, सदाशिव मन्दिर)

२. समूहगत/व्यक्तिगत रूपमा पदनाहमेला र माघी मेला सम्बन्धमा उक्त मेलाका जानकार समुदायका व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्-
(क) परिचय (ख) मेलामा गरिने क्रियाकलाप (ग) राम्रा पक्षहरू (घ) सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू

३. समूहगत रूपमा बारबर्दिया नगरपालिकाभित्र पर्ने सतखलुवा ताल तथा सिमसार क्षेत्र र सदाशिव मन्दिरको अवलोकन भ्रमण गर्नुहोस् र ती ठाउँका विशेषताको बारेमा सोधखोज तथा अवलोकन गरी प्राप्त विवरणलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. घर वरपरको खाली जमिन, करेसाबारीमा उपयोगी औषधिजन्य वनस्पति (घिउकुमारी, अमला, तुलसी, असुरो वा अन्य औषधिजन्य वनस्पति)को वृक्षरोपण गर्नुहोस् । ती वनस्पति हुर्किनको लागि आवश्यक पर्ने तत्व (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब तीन महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तन आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । ती औषधिजन्य वनस्पति के-के कामको लागि प्रयोग गरिए ? प्राप्त तथ्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. घर तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिका- कम प्रयोग, पुनःप्रयोग र पुनःचक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपाय अवलम्बन गर्दा के-के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. घर तथा विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका स्रोतको पहिचान गरी के-के कार्यमा प्रयोग गरिएको छ ? ऊर्जाको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गर्न अपनाइएका पक्षलाई समेत समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. नगरभित्रका सहकारी वित्तीय सामाजिक स्वास्थ्य शैक्षिक संस्थाको भ्रमण गरी सो संस्थाको परिचय, स्थापनाको उद्देश्य, संस्थाले गर्दै आएका कार्य र भावी योजनासम्बन्धी विवरण सहितको प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ६

१. नगरपालिकाको नक्सा कोर्नुहोस् र नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. वडा कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र वडा कार्यालयले प्रदान गर्ने समग्र सेवा तथा बालबालिका र युवाको लागि सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवा भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुझावलाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।

३. थारू जातिले मनाउने चाडपर्व मध्ये कुनै एक चाडपर्वको बारेमा निम्न पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्- चाडपर्वको नाम, मनाउने तरिका, महत्व, राम्रा पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष ।

४. थारू जातिले बजाउने स्थानीय लोकबाजा, गाउने गीत र नृत्यको एक-एक क्रियाकलाप गर्नुहोस् । यसबाट सिकिएका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. बारबर्दियाभित्र सञ्चालित होमस्टेहरूमध्ये कुनै एकको भ्रमण गर्नुहोस् । उक्त होमस्टेको परिचय, गरिएका कार्यहरू तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको सकारात्मक परिवर्तनको बारेमा होमस्टे सञ्चालक वा जानकारसँग सोधखोज गर्नुहोस् र प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. थारू जातिले निर्माण गर्ने परम्परागत हस्तकलाका सामग्रीमध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गर्नुहोस् । निर्माण गरिएका सामग्रीको नाम, निर्माण गर्दा चाहिने कच्चा पदार्थ, निर्माण विधि (चित्रसहित चरण), निर्मित सामग्रीको उपयोगिता जस्ता पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दै प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. स्थानीयस्तरमा भएको कुनै एउटा विपद्को अवलोकन गर्नुहोस् । सो विपद्ले पुऱ्याएको असर (मानवीय, शैक्षिक, आर्थिक, भौतिकलगायत)को पहिचान गर्नुहोस् । उक्त विपद्लाई दीर्घकालीन रूपमा व्यवस्थापन गर्न के-के कार्य गर्न सकिन्छ ? प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नालाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । बेर्ना हुर्कनको लागि आवश्यक वस्तुको नियमित रूपमा प्रवाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा ती बेर्नाको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. घर वरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रूपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस् । नियमित रूपमा सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन हुन आवश्यक पर्ने कुरा (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तु उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. परिवार र समाजको जिम्मेवार सदस्य हुनका लागि आवश्यक पर्ने आचरणको पहिचान गर्नुहोस् । ती आचरणको कार्यान्वयन गर्ने योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयन गर्दा तपाईंमा के-के आचरणको विकास भयो ? स्वमूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ७

१. जिल्लाको नक्सा कोर्नुहोस् र जिल्लाभित्र तथा आफ्नो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य-मुख्य स्थानलाई नक्सामा सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. नगरपालिकाको कार्यालयमा भ्रमण गर्नुहोस् र नगरपालिकाले प्रदान गर्ने समग्र सेवाका साथै बालबालिका र युवाका लागि प्रदान गरिने सेवा के-के रहेछन् ? सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । साथै बालबालिका तथा युवाको लागि प्रदान गर्ने विषयसँग सम्बन्धित अन्य सेवाहरू भए ती सेवा प्रदान गर्ने सुझावलाई पनि प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुहोस् ।

३. राजी र बादी जातिको भाषा, भेषभूषा, चाडपर्व रीतिरिवाज, धर्म संस्कृति, गायन, बाजा र नृत्यसम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यसरी विवरण तयार गर्दा उक्त समुदायका उल्लेखित पक्षमा भएका राम्रा र सुधारका पक्षलाई ध्यान दिनुहोस् ।

४. सतखलुवा सिमसार क्षेत्र, कुम्भर अड्डा पार्क, सहिद पार्क, रानीजरुवा पार्क, बबई सिँचाइ आयोजना, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जमध्ये कुनै एक स्थानको भ्रमण गर्नुहोस् । ती स्थानको परिचय, अवलोकन गर्दा पाइएका वस्तुको विवरण, महत्व, संरक्षणका उपाय लगायतका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. स्थानीय परम्परागत हस्तकलाका सामग्री सुपो, छिटनी, बेर्रीमध्ये कुनै एउटा सामग्री निर्माण गर्नुहोस् र कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् । कक्षामा सामग्री प्रदर्शन गर्दा निर्माण गरिएको सामग्रीको नाम, उक्त सामग्री बनाउन चाहिने कच्चा पदार्थहरू, बनाउने विधि, सामग्रीको उपयोगिता आदिलाई समेट्नुहोस् ।

६. गँड्यौला मल बनाउने विधिअनुसार घरमा गँड्यौला मल बनाउनुहोस् र विद्यालयमा गँड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको गँड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

७. घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैंचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदासम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. असल नागरिक हुन आवश्यक सिपको विवरण तयार गर्नुहोस् । ती सिपको कार्यान्वयनका लागि योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । यसरी कार्यान्वयन गर्दा तपाईं स्वयंमा के कस्ता र व्यवहार परिवर्तन भए ? यसबाट तपाईंले के-के कुरा सिक्नुभयो ? प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ८

१. प्रदेशको नक्सा निर्माण र आफ्नो जिल्ला, नगरपालिका तथा मुख्य मुख्य घटनाको अवस्थितिलाई सङ्केतमा देखाउनुहोस् ।

२. अग्रज तथा जानकार व्यक्तिसँग सोधखोज गरी परम्परागत सङ्गठन प्रणाली (बरघर)को परिचय, काम, महत्व र प्रवर्द्धनका उपायको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

३. कमलरी, बालीघरे, कमैया प्रथाको विद्यमान अवस्था पहिचान गर्नुहोस् । यस्ता सामाजिक समस्या समाधानको लागि गरिएका प्रयास, भावी दिनमा गर्नुपर्ने कार्यको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. समूहगत रूपमा ब्राह्मण क्षेत्रीको संस्कार र संस्कृतिको बारेमा सोधखोज गर्नुहोस् । उक्त समुदायको संस्कार र संस्कृतिमा भएका असल अभ्यास तथा सुधारका पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५ कक्षा ८ ले हाम्रा परम्परागत पेसा र व्यवसायको सम्भावना तथा चुनौती विषयमा विद्यालयस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप अन्तर्गत वक्तृत्वकला कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुहोस् । यस कार्यक्रममा कुन-कुन विद्यार्थीले कुन कुन पक्षमा जोड दिए ? सोको विवरण र यस कार्यक्रमबाट भएको सिकाइलाई समेटी समूहगत रूपमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

६. समूहगत रूपमा विभाजन हुनुहोस् । स्थानीयस्तरमा हालसम्म भएका विपद्को पहिचान गर्नुहोस् । ती विपद्बाट भएको (शैक्षिक, भौतिक, मानवीय, आर्थिक वा अन्य)को विवरण तयार गर्नुहोस् । आगामी दिनमा त्यस्ता विपद् सिर्जना नहुनका लागि गर्न सकिने उपायलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी बिन र पिट कम्पोष्टिङ् विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकता अनुसार तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्प खेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

८. हरित विद्यालय निर्माणको लागि इको क्लबको गठन गर्नुहोस् । आवश्यकताअनुसार हरित विद्यालय निर्माणअन्तर्गतका पक्ष (ऊर्जा, पानी, सरसफाइ, फोहोरमैला, सिकाइ व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्द्धन आदि)को प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नको लागि उपसमिति समेत गठन गर्नुहोस् । उक्त उपसमितिले गरेका कार्य र प्राप्त उपलब्धिलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी विद्यालयको कार्यक्रममा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. सामाजिक सञ्जालको दुरूपयोग, यसका प्रभाव र बच्ने उपायहरू शीषर्कमा निबन्ध लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. जीवनमा असल र सफल बन्ने उपाय खोजी गर्नुहोस् । ती उपाय कार्यान्वयन गर्नको लागि छ महिनाको योजना बनाउनुहोस् र कार्यान्वयन गर्नुहोस् । कार्यान्वयनका क्रममा तथा कार्यान्वयन पश्चात् तपाईंमा के-के परिवर्तन भयो ? के-के सिकाइ भयो ? के-के मा सफल हुनुभयो ? यी सबै पक्षलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ मा सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

आधारभूत तहअन्तर्गत कक्षा १-३ को पाठ्यक्रम समग्रमा बहुविषयक ढाँचामा विकास भएको छ। यसअन्तर्गत चारवटा विषयहरू पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले विकास गरेको छ भने एउटा विषय (स्थानीय विषय वा मातृभाषा)को पाठ्यक्रम विकास गर्ने जिम्मा स्थानीय सरकारलाई छ। तसर्थ बहुविषयक ढाँचामा आधारित भई स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएकोले शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्दासमेत अन्य विषयसँग मिल्दाजुल्दा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिलाई सँगसँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्दा विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरलदेखि जटिलताको आधारमा सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ। निश्चित विषयक्षेत्रमा आधारित बहुविषयगत एकीकरणले सिकाइलाई अन्तरसम्बन्धित र बढी सान्दर्भिक बनाउन सहयोग पुऱ्याउँछ।

एकीकृत ढाँचामा सिकाइ सहजीकरण गर्दा सिकाइको योजना निर्माणका लागि विषयगत सक्षमता र समग्र पाठ्यक्रम संरचनाको अध्ययन गरी तिनको अन्तरसम्बन्ध पहिचान गर्नुपर्छ। बहुविषयक विषय क्षेत्रमा आधारित भई हाम्रो सेरोफेरो, गणित, नेपाली, अङ्ग्रेजी र स्थानीय विषय क्षेत्रमा सिकाइ योजना निर्माण गर्दा विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनसँग अधिकतम सम्बन्ध कायम हुने गरी निर्धारित विषय क्षेत्रको वरिपरि आ-आफ्नो विषय क्षेत्रगत अवधारणा तथा सिपहरू हासिल गराई निर्धारित सिकाइ उपलब्धि प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ। यसको लागि छनोट गरिएका विधि, प्रक्रिया तथा क्रियाकलापले विद्यार्थीलाई सक्रिय बनाउने, सबैलाई सहभागी बनाउने, गरेर तथा छोएर वा चलाएर सिक्ने र सिर्जनात्मकताको अभिवृद्धि हुने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ। सिकाइ क्रियाकलापले विद्यार्थीहरूमा उमेर र आवश्यकताअनुसार प्रयोग, सिकाइ, रचनात्मक तथा समालोचनात्मक सोचाइ, निर्णय तथा समस्या समाधान जस्ता सोचाइ सिप, स्वव्यवस्थापन, आत्मबल, अनुशासन, जिम्मेवारी अनुकूलता जस्ता वैयक्तिक सिप, सञ्चार, सहकार्य, सहानुभूति जस्ता अन्तरवैयक्तिक सिप, विभिन्न किसिमका बहुसाक्षरता सिप र नागरिक दायित्वसम्बन्धी विभिन्न किसिमका नागरिक सिप प्राप्तिलाई सहयोग गर्नुपर्छ। विद्यार्थीहरूको भाषिक तथा सामाजिक पृष्ठभूमि, सिकाइका लागि विभिन्न किसिमको अपाङ्गताको अवस्था इत्यादिलाई विचार गरी विविधताको व्यवस्थापन गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने गरी शिक्षण सिकाइको योजना निर्माण गरी सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ।

विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा समावेश गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने माध्यमका रूपमा विकास गर्नुपर्दछ । न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी प्रत्येक विद्यार्थीलाई उच्चस्तरको सिकाइ सक्षमता प्राप्त गरी क्रमशः माथिल्लोस्तरको सिकाइ गर्नसक्ने बनाउन सहयोग गर्नुपर्छ। यथाशक्य कक्षा शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्दछ। एकभन्दा बढी शिक्षकले एउटै कक्षामा विभिन्न समयमा शिक्षण गर्ने गरिए पनि समूहमा छलफल गरी बहुविषयक शिक्षण योजना तयार गर्ने र सोहीबमोजिम सिकाइ सहजीकरण गर्ने प्रबन्ध मिलाउनुपर्छ। कक्षामा प्रयोग गरिने भाषाको कारण बालबालिकालाई सिकाइ क्रियाकलापमा सरिक हुन र सिक्न बाधा नहुने अवस्था सिर्जना गर्नुपर्छ। यसका लागि कक्षामा यथासक्य मातृभाषा वा बहुभाषा प्रयोग गर्ने, घरपरिवार तथा समुदायमा बोलिने भाषामा सञ्चार हुनसक्ने प्रबन्ध गर्नुपर्छ। स्थानीय विषयको सिकाइ गर्दा सामान्यतया निम्न विधि र तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ :

(अ) कथा कथन एवम् गीत (आ) अभिनय तथा भूमिका निर्वाह (इ) छलफल र प्रश्नोत्तर (ई) खोज तथा समस्या समाधान विधि (उ) खेल विधि (ऊ) प्रयोगात्मक विधि (ऋ) क्षेत्र भ्रमण (ए) प्रदर्शन विधि

(ख) कक्षा ४-८ मा सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रममा समावेश विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले विद्यार्थीहरूमा हासिल गराउन उपयुक्त सिकाइ वातावरणको सिर्जना गरी शिक्षक, विद्यार्थी र विषयवस्तुबीच सक्रिय अन्तरक्रिया गर्ने विधि वा प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्छ। सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थी केन्द्रित, सान्दर्भिक र सिकाइका निम्ति सहयोगी हुनुपर्छ। यो योजनाबद्ध र सिकाइ उपलब्धि उन्मुख वा प्रतिफल केन्द्रित हुनुपर्छ। सहजीकरण प्रक्रिया विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्ने, सक्रिय बनाउने र रूचि जगाउने पनि हुनुपर्छ। यस प्रक्रियामा विद्यार्थी सक्रिय भई सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न हुने र आवश्यकताअनुसार पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइमा सुधार गर्नसक्ने अवसर हुनुपर्दछ। यो प्रक्रिया सिकारू र सिकाइका विविधतालाई सम्मान गर्ने र सबैलाई समावेश गर्ने समावेशी सिद्धान्तमा आधारित पनि हुनुपर्छ।

एउटै प्रकारको सिकाइ सहजीकरण विधि सधैँ र सबैतिर उपयुक्त हुन नसक्ने भएकाले एउटै विषयवस्तु सिकाइका लागि पनि विविध विधि अपनाउन सकिन्छ। त्यसैले शिक्षण विधिको छनोट गर्दा सकभर विविधता कायम गर्नुपर्छ। सिकाइ सहजीकरण विधिको चयन गर्दा मुख्य रूपमा विद्यार्थीको पूर्व ज्ञान, रुचि, क्षमता, चाहना, उनीहरूको तहगत स्तर, विषयवस्तुको स्वरूपलगायत उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतसाधन,

वातावरणीय अवस्था, शिक्षकको रूचि तथा तयारी इत्यादिलाई विचार गर्नुपर्दछ ।

आधारभूत शिक्षाअन्तर्गत कक्षा ४-८ को यो पाठ्यक्रमा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू प्रयोगात्मक प्रकृतिका भएकोले यसको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया परम्परागत पद्धतिभन्दा फरक हुनुपर्छ । सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा जोड दिई कक्षालाई जीवन्त बनाउन र विद्यार्थीलाई क्रियाशील बनाउन शिक्षकले सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ क्रियाकलापबाट सिकाइ प्रभावकारी हुने, विषयवस्तुलाई दैनिक जीवनका हरेक घटनक्रमलाई बालबालिकाले व्यवहारकुशल तथा जीवनोपयोगी सिप आर्जन गर्न सक्ने र उनीहरूमा रहेको प्रतिभा प्रष्फुटन सहज हुने भएकाले सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू स्थानीय ज्ञान, सीपको विकास गरी आवश्यकतानुसार घर, विद्यालय, समुदायमा प्रयोग गर्ने खालका भएकोले सैद्धान्तिकभन्दा गरेर सिक्ने प्रक्रियाबाट सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस विषयको सिकाइ सहजीकरण गर्दा निम्न विधि र तरिकाहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ :

शिक्षण विधि

(अ) प्रयोगात्मक विधि (आ) अवलोकन विधि (इ) छलफल विधि (ई) समस्या समाधान विधि (उ) प्रदर्शन विधि

(ऊ) क्षेत्र भ्रमण विधि (ऋ) प्रश्नोत्तर विधि (ए) घटना अध्ययन विधि

शिक्षण तरिका तथा रणनीति

(अ) मस्तिष्क मन्थन (आ) ग्यालरी हिडाइ (इ) सोच्ने जोडी बनाउने अनुभव आदानप्रदान गर्ने (ई) केडब्लुएल चार्ट

(उ) टी र एम चार्ट (ऊ) ग्राफिटी (ऋ) जिग्स (ए) घटना परस्पर शिक्षण

६.विद्यार्थी मूल्याङ्कन

(क) कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमित रूपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्र भ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत संलग्न गराई सोहीबमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको यकिन र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नुपर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलाप पछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

कक्षा १–३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने तथा दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी

माथिल्लो सिकाइस्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सिर्जना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्नसक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले के कति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फाइललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात, विषय क्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्यांकन गर्ने साधन समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधन हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनालाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरी हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिका अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Below basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लेखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू

प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्छ । पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनःअभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइ क्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिको सिकाइ परीक्षणपश्चात् सो सिकाइ क्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिसमेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता तथा सुधारका क्षेत्र एवम् उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषय क्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर सहित विषय क्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसैगरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरिन्छ ।

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लेखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

(ई) उपलब्धि प्रतिशत निकाल्ने विधि तथा प्रक्रिया

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषय क्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक तथा शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लागि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

१. विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

- प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी विवरण, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जना समयबद्धरूपमा सिलसिला मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यति नै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँच वटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुनसक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखको समयबद्ध सूची भित्री आवरण पृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फाइल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

२. विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नानुसार प्रयोग सकिन्छ :

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन

- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति एवम् कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य तथा उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न एवम् थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन
- अभिभावकले विद्यार्थीले कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न

विषय क्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फाराम

१. मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।

२. हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दम बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकैपटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

३. सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गरी माथिल्लोस्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ। यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।

४. सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

५. विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४x मूल्याङ्कन गरिएको सिकाइ उपलब्धिहरुको संख्या}} \text{x१००}$$

उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

उपलब्धि प्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
३० भन्दा कम	E	ज्यादै कमजोर
३० र सो भन्दा माथि ४५ भन्दा कम	D	कमजोर
४५ र सो भन्दा माथि ६० भन्दा कम	C	सामान्य
६० र सो भन्दा माथि ७५ भन्दा कम	B	राम्रो
७५ र सो भन्दा माथि ९० भन्दा कम	A	उच्च
९० र सो भन्दा माथि	A^+	उत्कृष्ट

६. कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषयक्षेत्रगतसमग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\textbf{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४x मूल्याङ्कन गरिएको सिकाइ उपलब्धिहरुको संख्या}} \text{x१००}$$

अनुसूची १ स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

विद्यार्थी मूल्याङ्कन मापनका आधार : निम्नलिखित आधारमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरको मापन १, २, ३ वा ४ गरी कक्षा तथा क्षेत्र र थिमअनुसार उल्लेखित सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तर मापन गरी आएको उपलब्धिस्तरको अङ्क (१, २, ३ वा ४) चढाउनुहोस् । सिकाइ उपलब्धि मापन गर्दा प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा हासिल गरेको स्तर यकिन गरी १, २, ३ वा ४ मध्ये कुन स्तर छ त्यसलाई अङ्कन महलमा चढाउनुहोस् । फारामको कैफियत महलमा उल्लेखितबाहेक अन्य साधन तथा तरिका प्रयोग गरेको भए उल्लेख गर्नुहोस् । यो अभिलेख फाराममा मूल्याङ्कन नतिजाका आधारमा प्रत्येक विद्यार्थीको अलग अलग भरी विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) मा व्यवस्थित गरेर राखी आवश्यकतानुसार विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्ने कार्यमा प्रयोग गर्नुपर्छ । प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा चार वटा सूचक निर्धारण गरिएको हुनाले पूरा गरेको सूचकअनुसारको अङ्क प्रदान गर्नुपर्छ । थिमगत रूपमा दिइएका प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा मूल्याङ्कनका लागि अवलोकन, मौखिक प्रश्नोत्तर, लिखित कार्य, कक्षाकार्य, गृहकार्य, छोटाकक्षा परीक्षा, परियोजना कार्यमध्ये कुनै वा अन्य कुनै उपयुक्त साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ । तपसिलका फाराममा केही सम्भाव्य साधनमात्र उल्लेख गरिएका छन् । यी बाहेक कुन साधनद्वारा मूल्याङ्कन गरिएको हो ती साधनलाई फाराममा उल्लेख गर्नुपर्छ । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन दुई चरणमा गर्नुपर्छ । नियमित सिकाइ पश्चात र थप सहायता पश्चात । नियमित सिकाइ पश्चात कुनै विद्यार्थीको कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १, २ वा ३ आएमा थप सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ र थप सहायता पश्चात् पुनः मूल्याङ्कन गरी प्राप्त उपलब्धिको अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । यसको लागि प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरको सही मापन गर्न रुब्रिक्स बनाउन सकिन्छ । उदाहरणको लागि यहाँ पहिलो थिम हाम्रो बारबर्दियाको सिकाइ उपलब्ध १ लाई चार वटा निम्न लिखित सूचक बनाएको छ :

सिकाइ उपलब्धि	सूचक			
आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	आफ्नो परिवारका सबै सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका धेरै जसो सदस्यको नाम भन्न सकेमा तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाममात्र बताउन सकेको तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न सकेमा	आफ्नो परिवारका केही सदस्यको नाम भन्न सकेमा तर आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न नसकेमा
सिकाइ उपलब्धिको स्तर	४	३	२	१

कक्षा : १ **विषय : स्थानीय** **विद्यार्थीको नाम :** **रोलनम्बर :**

१. हाम्रो बारबर्दिया

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भाव्य साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो परिवारका सदस्य तथा आफू बसेको गाउँटोलको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो गाउँटोलको वरिपरिको गाउँटोलको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. आफ्ना गाउँ वरपर रहेको नदी, खोला र बाटाको नाम भन्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. आफु पढने विद्यालय र छिमेकी विद्यालयको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
५. हाम्रो गाँउटोलमा रहेको धार्मिक स्थलको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
६. आफ्नो घर नजिकै रहेका बजार (किनमेल गर्ने ठाउँ) भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. आफ्नो गाउँटोलको स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको नाम भन्न र चिन्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो गाउँटोलमा बसोबास गर्ने जातजातिको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. गाउँटोलका जातजाति बिचको सांस्कृतिक भिन्नता भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषा पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
४. थारू जातिका पोसाकको नाम भन्न र लगाउने तरिका भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. थारू जातिका गहनाको नाम भन्न र लगाउने तरिका भन्न	प्रश्नोत्तर				
६. घरमा बनाईने खानाका परिकारको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
७. स्थानीय लोक बाजा पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
८. स्थानीय लोकगीत पहिचान र सामान्य गाउने अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो अभिभावकले गर्ने मुख्य कामको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन हुने बालीको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. गाँउटोलमा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. घरमा उत्पादन भएका वस्तुहरू बिक्री गर्ने स्थान पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. स्वास्थ्य र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. शरीरका अङ्गको सरसफाइ गर्न	अवलोकन				
२. व्यक्तिगत सरसफाइको लागि आवश्यक सामग्रीको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. सरसफाइ गर्नुपर्ने स्थानको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर				
४. आफ्नो र घरको सरसफाइको गर्नुपर्ने कारण भन्न तथा सरसफाइमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय खेल पहिचान गर्न र खेल्ने अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र खेलकुद				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीयस्तरमा हुनसक्ने विपद पहिचान गर्न (बाढी, आगलागी)	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. घर तथा विद्यालयको बाल बगैँचामा भएका बिरुवाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
६. घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
७. फूलबारी तथा बोटबिरुवाको हेरचाह गर्न	अवलोकन				
८. स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
९. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन				
१०. फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. समूहमा मिलेर बस्न	अवलोकन				
२. साथी र घर परिवारका सदस्यहरूलाई सामान्य सहयोग गर्न	अवलोकन				
३. स्वव्यवस्थापन सिपको विकास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिहरूको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय सामाजिक संस्थाको पहिचान गर्न	अवलोकन				
३. आफ्नो विद्यालयको छोटो परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

कक्षा : २ **विषय : स्थानीय** **विद्यार्थीको नाम :** **रोलनम्बर :**

१. हाम्रो बारबर्दिया

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफु बस्ने वडाको वडा नम्बर र वडा कार्यालयको ठेगाना भन्न	अवलोकन				
२. बारबर्दिया नगरपालिकाको नाम, नगर कार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. बर्दिया जिल्लाको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन	प्रश्नोत्तर				
४. आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलको नाम भन्न र तिनको अवस्थिति भन्न	लिखित तथा प्रश्नोत्तर				
५. आफ्ना वडाभित्र रहेका नदी, खोला झरन, ताल र बाटाको अवस्थिति भन्न	प्रश्नोत्तर				
६. गाउँटोल नजिक रहेका स्वास्थ्य प्रदायक संस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तर को अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. वडाभित्रका जातजातिको थर भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. आफू र आफ्नो साथीले बोल्ने भाषामा परिचित हुन	प्रश्नोत्तर				
३. वडाभित्र बोलिने भाषाहरू भन्न	प्रश्नोत्तर				
४. वडाभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय भेषभूषाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
६. स्थानीय चाडपर्वको नाम भन्न, मनाउने जाति र नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
७. स्थानीय लोकगीत गाउने जातजातिको पहिचान गर्न र ती जातजातिले गाउने मुख्य लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
८. स्थानीय लोकबाजामध्ये कुनै मुख्य एक बाजा बजाउने अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. गाँउटोलका व्यक्तिहरूले गर्ने मुख्य पेसा तथा व्यवसायको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो घरमा वर्षभरि उत्पादन गर्न सकिने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न र सामान्य चित्र कोर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. वडामा घुम्न लायक स्थानहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. दैनिक किनमेल गर्ने स्थानको नाम भन्न र तिनीहरूको सामान्य विवरण भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				

४. स्वास्थ्य र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो शरीरको सरसफाइ गर्न	अवलोकन				
२. व्यक्ति सरसफाइको महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. दैनिक रूपमा गरिने सरसफाइको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर				
४. घर तथा विद्यालयको सरसफाइमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय खेलहरू खेल्ने अभ्यास गर्न र महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				

५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. बाढी र आगलागीको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
२. वडा भित्रका वनमा पाईने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटबिरुवाको वर्गीकरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. बगैंचाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
५. घर र विद्यालयमा वृक्षारोपणमा सहभागी हुन	अवलोकन				
६. बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
७. वडामा भएका जनस्रोतको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
८. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	अवलोकन				
९. वरपरको वातावरण फोहोर हुने कारण पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
१०. फोहोरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. अभिभावका, शिक्षक र मान्यजनप्रति नम्र व्यवहार र सम्मान व्यक्त गर्न	अवलोकन				
२. घर र विद्यालयमा अनुशासन र आचरणको पालना गर्न	अवलोकन				
३. आफूले जानेका कुराहरूको सञ्चार गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				

७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो टोल र समुदायको नेत्तृत्व गर्ने व्यक्तिहरूको परिचय दिन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. गाउँको मूल बरघरको चिनारी दिन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. वि.व्य.स. अध्यक्षको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : ३ **विषय : स्थानीय** **विद्यार्थीको नाम :** **रोलनम्बर :**

१. हाम्रो बारबर्दिया

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. बारबर्दिया नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बारबर्दिया नगरपालिका छुट्याउन	अवलोकन				
३. नगरभित्रका मुख्य मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम र तिनीहरूको महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. नगरपालिकाभित्र रहेको मुख्य ताल र तिनीहरूको अवस्थिति भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आफू बसोबास गर्ने वडाका वडाध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
७. आफु बसोबास गर्ने वडा भित्र रहेका स्वास्थ्य प्रदायक सस्था, क्लिनिकको नाम र ठेगाना भन्न	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रो संस्कार र संस्कृति

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नगरभित्रका जातजाति पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. नगरभित्र बोलिने भाषा पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
३. नगरभित्रका जातजातिले लगाउने पोसाक पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
४. स्थानीय जातिले गर्ने पूजा (कुलपूजा)को परिचय दिन र महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय लोकगीत गाउने अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर				
६. स्थानीय लोकबाजा बजाउने अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर				
७. स्थानीय लोक नृत्यको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
८. कुनै एक स्थानीय लोकगीतमा नृत्य अभ्यास गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. गाउँटोलमा प्रचलित हस्तकलाका सामग्री पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने मौसमअनुसारको तरकारी र फलफूल पहिचान गर्न र तिनको महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. नगरभित्र घुम्न लायक स्थान पहिचान गर्न र तिनको सामान्य विवरण भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. गाउँघरमा उत्पादित वस्तु बिक्री गर्ने स्थानको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. स्वास्थ्य र खेलकुद

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्वस्थ शरीरको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. सरसफाइ गर्दा हुने फाइदा र नगर्दा हुने असर पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफ्नो वरपरको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. सन्तुलित भोजनको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
५. स्थानीय खेल खेल्ने अभ्यास गर्न र खेल खेल्दा हुने फाइदाहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. बाढी र आगलागी हुने कारण भन्न	प्रश्नोत्तर				
२. नगरपालिकाका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चरा पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग भन्न	प्रश्नोत्तर				
५. विद्यालयमा बगैँचाको आवश्यकता र महत्व भन्न	प्रश्नोत्तर				
६. घर र विद्यालयमा बाल बगैँचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	अवलोकन				
७. घर र विद्यालयमा जलस्रोतको उपयोग गर्ने तरिका भन्न र सदुपयोग गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
९. विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) मा सहयोग गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
१०.घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
११. वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपाय पहिचान र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. अरूप्रति दया, माया, करुणाको भाव प्रकट गर्ने सिपको विकास गर्न	अवलोकन				
२. आत्मनिर्भर हुने बानीको विकास गर्न	अवलोकन				
३. सहयोगात्मक तथा सहकार्यात्मक सिपको प्रयोग गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

७. स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्था

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो टोल र समुदायको नेतृत्व गर्ने व्यक्तिहरूको योगदान भन्न	अवलोकन				
२. वडा अध्यक्ष र सदस्यहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर				
३. वडाभित्र सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाका सेवाको जानकारी प्राप्त गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. गाउँभित्र रहेका आमा समूह र बालक्लबको पहिचान गर्न र परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				

अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत			

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन अवलम्बन गरिने छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप तथा कक्षा, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, सामाजिक व्यवहार अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य तथा परीक्षा, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

स्थानीय विषयअन्तर्गत रहेका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीले हासिल गरेको उपलब्धिको मूल्याङ्कन गर्नको लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा आन्तरिक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको लागि अन्तिम मूल्याङ्कनलाई लिइएको छ । यसको लागि कक्षा ४ देखि ८ सम्मको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनअन्तर्गत आन्तरिक मूल्याङ्कन (५० प्रतिशत भार) र अन्तिम परीक्षा (५० प्रतिशत भार) समावेश गरिएको छ । आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत भारलाई समेत निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको रूपमा समायोजन गरीनेछ । विद्यार्थीको समग्र मूल्याङ्कन गरी प्रमाणपत्र अर्थात् ग्रेडसिटमा दुवै मूल्याङ्कनको नतिजालाई समावेश गरिनेछ । आन्तरिक मूल्याङ्कन र अन्तिम मूल्याङ्कन निम्नानुसार गर्नुपर्ने छ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ । यसका लागि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखीकरण गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि. नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अङ्क भार	कैफियत
१	सहभागिता	४	सहभागिताअन्तर्गत हाजिरी, कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, समूह कार्यलगायतका अन्य पक्ष रहनेछन् ।
२	प्रयोगात्मक/परियोजना कार्य	३६	कक्षागत रूपमा प्रयोगात्मक र परियोजना कार्य सञ्चालनका लागि योजना निर्माण, सञ्चालन, अभिलेखीकरण, प्रस्तुतीकरण र अन्तर्वार्ता लगायतका पक्षहरू समावेश गरी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।
४	त्रैमासिक परीक्षा	१०	पहिलो त्रैमासिकको लागि ५ अङ्कभार र अर्धवार्षिक परीक्षाको लागि ५ अङ्कभार हुनेछ । यसको लागि प्रत्येक परीक्षाको लागि ५० पूर्णाङ्कको परीक्षा लिई प्राप्ताङ्कलाई ५ मा परिणत गर्न सकिने छ ।
जम्मा		५०	

(आ) अन्तिम परीक्षा

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्ने छ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निम्न लिखित विशिष्टीकरण तालिकाअनुसार निर्माण गरी उपलब्धि परीक्षा लिनुपर्ने छ । यहाँ कक्षा ८ को विशिष्टीकरण तालिका बनाईएको छ । यसलाई आधार लिई स्थानीय विषय अध्यापन गर्ने शिक्षकले अन्य कक्षा (कक्षा ४, ५, ६ र ७)को विशिष्टीकरण तालिका बनाई प्रयोग गर्न सक्नेछन् ।

विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ८ विषय : स्थानीय विषय

पूर्णाङ्क : ५० समय : १ घण्टा ३० मिनेट

कक्षा ८ **पूर्णाङ्क : ५०**

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण

एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	हाम्रो बारबर्दिया	२०	८	१			१		१					१		२	१	१	२	२	४	८
२	हाम्रो संस्कार र संस्कृति	३०	११	१	१			१			१				१	१	३	१	१	६	४	११
३	हाम्रा स्थानीय पेसा, व्यवसाय, पर्यटन र आर्थिक क्रियाकलाप	२०	८	१					१	१	१					२	१	१	२	२	४	८
४	स्वास्थ्य र खेलकुद	५	२								१						१			२		२
५	विपद् व्यवस्थापन, वातावरण र हरित विद्यालय	२८	११	१	१			१			१				१	१	३	१	१	६	४	११
६	जीवन उपयोगी सिप र मानव मूल्यमा आधारित शिक्षा	१५	६	१						१		१				२		१	२		४	६
७	स्थानीय व्यक्तित्व र सामाजिक संस्थाहरू	१०	४	१				१		१						२	१		२	२		४
जम्मा		१२८	५०	६	२		१	३	२	३	४	१		१	८	१०	१०	५	१०	२०	२०	५०

- प्रश्न निर्माण गर्दा निम्न तहका प्रश्न (ज्ञान, बोध र प्रयोग) तथा उच्च तहका प्रश्न (विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना) सबै तहका प्रश्नहर र सबै एकाईको पाठयघण्टालाई ध्यानमा राखेर प्रश्न बनाउनुपर्ने छ ।
- अति छोटो प्रश्न १ अङ्क, छोटो प्रश्न २ अङ्क र लामो प्रश्न ४ अङ्कका दरले सोध्नुपर्ने छ ।

बारबर्दिया नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
जयनगर, बर्दिया